

610

40

BIBLIOTECA

PENTRU TOTI

D. BOLINTINEANU

**Călătorii pe Dunăre
ȘI ÎN BULGARIA**

LITERE
ȘI ȘTIINȚĂ

Editura Librăriei LEON ALCALAY
BUCUREȘTI, CALEA VICTORIEI No 17

Prețul 30 bani

BIBLIOTECA pentru TOȚI

VOLUME NOI DESTINATE

Tineretului școlar

<i>Dumitru Cantemir. Descrierea Moldovei.</i>	0.30
<i>Speranța Th. Scriitorii Vechi Români cu portrete și biografii.</i>	0.40
<i>Al. Odobescu. Câteva ore la Snagov.</i>	0.30
„ <i>Moșii și Curcanii.</i>	0.30
„ <i>Pseudochinegeticos (falșul tratat de vânătoare).</i>	0.30
„ <i>Basme Jupân Rănică Vulpoi, Tigru păcălit etc.</i>	0.30
„ <i>Mihnea Vodă cel rău și Doamna Cbiajna.</i>	0.30
<i>Lăpădatu Alex. Din zilele de Cădere ale lui Mihai Vodă Viteazul 16 narațiuni istorice.</i>	0.60
<i>Alexandru cel Mare Macedon (Alexandria).</i>	0.60
<i>Esop. Viața și pildele lui.</i>	0.30
<i>Candrea și Densușianu. Povești adunate din diferite regiuni locuite de Români.</i>	0.30
<i>Densușianu Ovid. Din Cronicari. Cum și ce povestește Cronicarii despre vremile și Domniile din trecut.</i>	0.60
<i>Hasdeu D. P. Răzvan și Vidra.</i>	0.60
<i>Vasile Aexandru. Cărțile școlare și literare.</i>	0.90
„ <i>Pasteluri, Vașcă și Cămin.</i>	0.30
<i>Russo Alex. Cărțile școlare și literare.</i>	0.30
<i>Kogălniceanu. Istoria Națională.</i>	0.30
„ <i>Imnuri.</i>	0.60
„ <i>Acțiune, Scrieri din Tineret.</i>	0.30
„ <i>Desrobirea țiganilor, ștergerea privilegiilor.</i>	0.30
<i>Boerești.</i>	
<i>Mite Kremnitz Rogele Carol al României.</i>	0.60
<i>Edmondo de Amicis Cuore. (Inimă de Copil) cu numeroase figuri din viața școlarilor.</i>	1.20

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

B66
D. BOLINTINEANU

2009

2

CĂLĂTORII PE DUNĂRE

ȘI ÎN

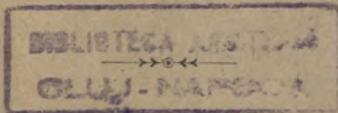
BULGARIA

Ediție publicată cu o notiță biografică și introductivă

DE

MIRON NICOLESCU

Membru al Societății Geografice

hg. 163

BUCUREȘTI

EDITURA LIBRĂRIEI LEON ALCALAY

No. 37 Calea Victoriei, No. 37

1961
2
1998
P/B66

BUCUREȘTI
—
TIPOGRAFIA „FORTUNA“
Calea Moșilor, No. 59
—

Bolintineanu

Dimitrie Bolintineanu, născut la 1826 în Bolintinul din Vale din Ilfov, era dintr'o familie veche de arendași de origină din Macedonia.—Primele studii și le făcu la Sfântu Sava. În 1847 cu ajutoarele societății literare ¹⁾ fu trimis la Paris, n'a apucat să termine studiile și se întoarse în țară chemat de mișcarea revoluționară de la 1848.—Întors în țară el luă parte activă în mișcarea națională împreună cu Goleștii, Ion Brătianu, Costache Rosetti, Negri și toți capi acestei mari mișcări. În acest timp a redactat ziarul „Poporul Suveran“, în care propaga cele mai democratice idei.

În urma evenimentelor de la 1848, Bolintineanu ca și ceilalți capi ai mișcării fu exilat din țară.—El stătu prin străinătate până la 1857, când se reîntoarse în țară în timpul căimăcămiei lui Alexandru Ghica.

Popularitatea de care se bucura ca om de

1) Societate înființată de frații Golești, Rosetti, N. Bălcescu, Costache Filipescu și alții.

litere, îl făcu în timpul domniei lui Alexandru Ion Cuza să ajungă ministru. Bolintineanu fu ministru al Cultelor și instrucțiunii publice și ministru de externe. A fost de o cinste exemplară, acestei mari calități a lui se datorește reușita deplină a secularizării. Bolintineanu a scris foarte mult atât în proză cât și 'n versuri. Lucrarea poetică care formează principala lui producție este poezia lirică și narativă. Ea cuprinde: Legende istorice, Basme, Macedonele, Reverii, Florile Bosforului, Diverse. — In legende istorice el cânta două lucruri Patria și Neamul. Macedonele lui descrie frumusețea din țările locuite de frații români macedoneni; iar Florile Bosforului descrie splendoarea și frumusețea naturii și viața din Constantinopol.

A scris piese de teatru în proză și versuri; romane din care mai remarcabile sunt: Elena, Manoil și altele. Multe și variate sunt scrierile lui și a le nota aci ar trece peste cadrul unei modeste Biblioteci populare.

Multe din poeziile lui sunt traduse în limba franceză și engleză.

Limba lui este dulce, mlădioasă, stilul curent, ornat cu figuri, de multe ori coprinde idei umanitare profunde. Felul scrierilor lui în poezie e mai mult elegiac.

La 1871 fu lovit de o paralizie generală. Bolintineanu muri în 1872 August 20, în

Spitalul Pantelimon. El fu înmormântat în Bolintinul din Vale, satul său natal.

„Călătorii pe Dunăre și 'n Bulgaria“ pe care le a publicat în 1859, cuprind parte din impresiunile sale din timpul exilului. — Această descriere este împărțită în două cărți. În cartea I-a, Bolintineanu descrie într'un mod plăcut și interesant călătoria lui pe Dunăre. Arată pozițiunile și priveliștea localităților pe unde trecu, face istoricul lor și al populațiilor ce întâlni. În cartea II-a urmând acelaș plan descrie călătoria lui prin Bulgaria, orașele prin care trecu și tot ce întâmpină în aceste părți.

Urmărind peripețiile Călătoriei descrise de el, greutățile și neajunsurile ce întâmpină vom putea prețui mult mai bine foloasele și binefacerile desvoltării mijloacelor de comunicație. Ca descrierea să nu fie monotonă este presărată cu câteva istorioare plăcute și vesele, cum este : Istoria doctorului I. Franț. Ce i s'a întâmplat doctorului I. Franț cu o prințesă pe vapor. Colonelul Gabrieli. Istoria unui doctor și a unei femei turcă și altete.

Am redat această scrie a lui Bolintineanu așa cum a fost tipărită de el în 1859¹⁾, întrebuițând însă ortografia de azi. De oare ce această bibliotecă este populară și are ca

1) La mai toate cărțile din prima ediție lipsește coala întâia, de sigur distrusă de censură.

scop dezvoltarea gustului de citit în marele public am socotit că, este util a da cu literă mică părțile descrierii ce conțin prea multă istorie și date, care nu mai corespund timpului de azi și ar plictisi întru câtva pe cititor. Totuși părțile acestea pot fi citite cu folos de publicul școlar.

Am mai lăsat afară câteva pasagii ce nu trebuie să fie citite de publicul școlar.

Cu aceasta cred că mi-am îndeplinit o sacră datorie către unul din apostolii mării și ilustrei generațiuni din 1848 în parte uitat de toți.

Miron Nicolescu

CARTEA I

Scurtare

Plecarea de la Orșova.—Apa Cernei.—Insula Adacale.—Pasagerii din barca noastră.—Ce ne aștepta la Cladova.—Noaptea de iarnă în barcă.—Istoria doctorului I. Franț.—Dama engleză.—Despre Dunăre.—Fortăreața de la Feteșlan.—Istoria călătoriei noastre pe gimie, duși de Turci după evenimentele de la 1848.—Plecarea din Cladova cu vaporul.—Scurtă istorie a Principatului Serbiei.—Scurtă istorie a Daciei lui Traian.—Calaful.—Bătăia de la Cetate.—Lovirea a două vase cu vapor pe Dunăre.—Nicopoli, bătăia pe la Nicopoli între cavalerii creștini și între Turci sau Baiazet.—Orașul Giurgiu, bătălia creștinilor aliați împotriva Turcilor la Giurgiu, pe timpul lui Mihai Viteazul.

La 15 ale lunii Noemvrie ajunserăm la Orșova. Orșova sau Rușava este un fel de oraș, așezat aproape de apa Cernei, pe Dunăre și lângă hotarul ce desparte Valahia de Austria. Nu este un singur român care să nu se fi imbarcat pe Dunăre pentru Viena sau Paris și care să nu fi gustat dulcelele acestui locaș, măcar câte-va ore. Intr'acest loc, strănsei mâna unui

vechi amic, poetul Moldovei, Vasile Alexandri : căci acolo eram nevoiți a ne despărți, el ca să intre din nou în țara sa ; eu ca să rătăcesc încă pe pământuri străine, așteptând ca Porțile Patriei să se re-deschidă proscrișilor politici sau ca pământul străin să le dea câte un mormânt. Vasul cu vapor ce era să ea pe pasagerii destinați pentru Turcia, aștepta la Cladova, un sat al Serbiei pe malul Dunărei, în jos de Cataracte.—Un fel de barcă largă și șeață a companiei vaselor cu vapor, ne primi și ne transportă la Cladova.

Trecerea Cataractelor este periculoasă pentru vase mari în unele epoce din cauza scăderii apelor. Atunci compania se servă, cu vase mici pentru transportul pasagerilor într'acest loc. Apele erau scăzute.

Vasul plecă. Umbrele serei se întindeau asupra stâncilor ce formează malul Serbiei și pe undele, întăritate ale Dunărei. Mușterea adâncă, plângătoare, sălbatică a valurilor sparte în potruva stâncilor ce află în cale în tot latul râului, adăugau maiestratea sălbatică a acestor locuri cari ne răpiseră ochii, printr'o mie de forme.

Lăsarăm la stânga noastră gura Cernei. Această apă merită, sub mai multe raporturi, câteva vorbe în treacăt.

Râul Cerna, Dierna sau Tierna, se varsă în Dunăre și desparte, după cum

am mai zis, Banatul Austriei de Valahia. După autorii cei vechi era o cetate romană la gura acestui râu. Ruinele ei se văd încă astăzi spre nord-vest pe un unghiu format din Dunăre și din Cerna. Fundamentele castelului fac un pătrat a cărui linie paralelă cu Dunărea este de 100 de pași. Afară de aceste ruine, se mai văd pe aproape, urme de ziduri.

„In Dacia quoque Zernensium colonia a divu Traiano deducta juris Italie est.“¹⁾ Zice Ulpian.

După o inscripție copiată la băile lui Ercule de D. Cariofilus, Cerna a fost altă dată o stație romană.

Până a nu intra printre Cataracte, în mijlocul Dunărei, se află o insulă Adacale. Această insulă ne rechemă niște suvenire destul de triste.

Aci am fost în anul 1848, împreună cu alții 16 soci români, închiși trei zile așteptând ocazie ca să ne pornească înainte cu excorta noastră turcă ce ne aducea de la Cotroceni prin Giurgiu și Dunăre ca să ne ducă la Semlin.

Numele insulei Adacale se vede că vine de la turcește ada, insulă și cale, turn. Insula cu turn.

Insula este a Túrciei : o garnizoană tur-

1) In Dacia chiar colonia Zernensilor dusă de divinul Traian se bucură de dreptul Italic,

cească șade aci, are un guvernor militar și locuitori ei sunt Turci, Sârbi și Români ce trăesc în cea mai mare mizerie. Mai pe toată întinderea ei, este o fortăreață într'o lungime de 1800 de pași și pe o lărgime de patru sute pași. Are o geamie, ce altă dată se vede a fi fost biserică a creștinilor Franciscani. Nu se află în toată insula o urmă de antichitate. Stradele nu sunt curate; casele au o fisionomie mizerabilă; zidurile fortăreței sunt derăpănate și turnurile ruginite, șed pe bastioane. Umezeala cea mai stricătoare, unită cu cea mai adâncă mizerie, domnesc într'acest loc.

Noaptea căzu repede, ca în toate zilele de toamnă ploioasă. Era timp să-mi întorc ochii asemenea asupra pasagerilor cu care mă aflam într'această colivie plutitoare.

Cea mai mare parte din călători erau Bulgari și Sârbi, cum și Turci din Bosnia. Mai erau niște Europeni. O damă engleză cu o femeie ce o servea, în vârstă de două ori majoră sau cum zic logofeți, provilnică: Uscătimea ei, întocmai ca a diabeților, sau celor loviți de boala ce se chiamă diabet și care usucă omul, prin pierderea zahărului ce are în corp: uscăciunea ei zic, și ochelarii săi cei verzi, punea coroană la uriciunea ei. Mai era un Român din Banat cu femeia sa, destul de gentilă;

un literat francez complecta societatea noastră.

Ajunserăm la Clavoda în Serbia. Aici auzirăm cu spaimă că vasul cu vapor nu venise încă. Trebuia să-l așteptăm; dar până când? și unde să ședem așteptându-l? Agentul companiei de la acest punct, ne zise să coborâm pe mal, apoi, ne chemă, ne puse la rând, ne trecu în revistă și se păru mulțumit, După această mică cercetare ne țină discursul următor:

„Pasageri! cu multă părere de rău sunt nevoit a vă înștiința lipsa vasului cu vapor; vre-o întâmplare neprevăzută l-a oprit neapărat pe cale: cu toate acestea, poate va sosi pe mâine dimineată, sau pe poimâine. Așteptând venirea lui nu pot să vă primesc în casa mea, căci sunteți mulți și eu nu am nici cameră, nici pat să vă dau: dar puteți dormi în două bărci ce vedeți pe apă. Nu vă povățuiesc să mergeți prin sat, căci poate să vie vaporul la noapte și să nu întâmpinați plecarea lui. Cât pentru mâncare, îndreptați-vă la această cârciumă ce vedeți mai pe colo.”

Acest discurs cauză adunării mai mare impresie de cât cele mai violente discursuri ale oratorilor ant ci. Atunci o șoptă surdă seridică din toate părțile. În adevăr eram în luna lui Noembrie—și era frig umed: câțiva fulgi de ninsoare ne anunțară începu-

tul iernei. Doctorul german așezându-și ochelarii, ridică glasul puternic, însoțit de niște gesturi amenințătoare și vorbele lui răsunară în urechile agentului în chipul următor :

„Vrei să ne ucizi ! a lăsa pe acești nobili pasageri să treacă noaptea într'o barcă, în mijlocul iernei, este ca și cum i-ai osândi la o moarte sigură. În calitatea mea de doctor ce cunoaște urmarea rea a unui asemenea fapt, protestez împotriva măsurilor ce ai luat și te fac răspunzător înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor, pentru ori-ce nenorocire ni se va întâmpla.“

După doctor veni rândul damei engleze: „Este ucidere, moarte, trădare, strigă dama știrbă, care cu vorbele ce-i eșea din gură, stropi cu venin al ei. „Stii d-ta, domnule, că am să mă plâng în potrivă-ți la Impăratul ? o să fac să te puie la închisoare“. După dama bătrână strigară dar alții, dar toate aceste plângeri și amenințări se fărară împotriva nepăsării aceluiaș tiran ca vânturile în potriva stâncilor. Turistul englez te îndreptă către mine și zise „am face mai bine să mergem cu toții să vedem despre ale mănărei, la cârciumă“. Găsi propunerea lui înțeleaptă, și noi doi și doctorul ne duserăm spre bucătărie. Satul Cladova este locuit de Români, emi-

grați din Serbia, după timp. Serbia are peste 60000 de familii de Români.

Cârciuma ce ne deschise îndată porțile sale, era ținută de un Român. Ii ziserăm să ne frigă pui de găină și să ne coacă ouă. Cina noastră se făcu numai de cât. Fumul ce era în cârciumă nu ne ertă să cinăm aci. Luarăm merindele și merserăm la barca noastră. Barca era lungă și în mijlocul ei se înălțau patru pereți acoperiți în cât formau o cameră cu patru ferestre. O altă asemenea barcă, ce aflarăm aci, se destină pentru pasagerii Bulgari, Sârbi și Turci. Doamna engleză adormise, blestemând administrația vapoarelor. Femeia ce o însoțea în călătorie îi servea de perină. Românul Bănățean, urmase exemplul damei engleze; iar femeia sa veghea și tremura ca o ramură bătută de vânturi. Bucatele noastre se puseră pe o masă în mijlocul camerei. Turistul englez ne dăde vin de șampanie ce purta în tot locul cu dansul ca un prezervativ împotriva frigurilor. Acest vin generos risipi ora grijilor ce până aci plutea asupra capetelor noastre. Doctorul german găsi vinul înfricoșat și dovedi lucrul prin activitatea ce avu, deșertând câteva pahare. După care, uitând umezeala în care ne aflăm așezați și vântul cu fulgi de ninsoare ce veneau să ne viziteze prin ferestrele bărcei, sparte; luă vorbă în chi-

pul următor: „Eu unul mă aflu foarte bine în societatea voastră și doresc să aflu cine sunteți ; dar ca să am un cuvânt de iertare pentru îndrăzneța mea întrebare, voi să vă spun cine sunt eu, sau mai bine istoria vieții mele.“

Vorbind astfel bău restul de vin, scoase ochelarii și începu astfel să istorisească : „Eu sunt născut la Weimar. Tatăl meu era avocat, mamă-mea muri născându-mă ; la vârsta de 15 ani eram în școala militară din Postdam ; bună-mea voia să facă din mine un ofițer frumos, un general și poate un mareșal, căci bătrâna era ambițioasă. Tatămiu avea altă idee : avea să mă facă medic : cu toate acestea, voința lui se inclină înaintea voinței germanei bătrâne, pentru cuvinte de moștenire. Astfel mă trimise la Postdam. Mai târziu tatămiu se căi și se hotărâ să mă trimeată la școala de medicină.

„Trebuie să se facă doctor“, strigă el către bună mea.“

„Și eu voi să fie ostaș, zicea bătrâna, să poarte sabie, epolete și pintoni ; să se bată să omoare ca Alexandru cel mare, ca Anibal, ca Napoleon !“ La care tatămiu încă răspundea : „Dacă ție pentru asta, nu ai frică, ca doctor în medicină, va ucide mai multă lume de cât ca ostaș German !“

În scurt mă trimese la școala de medicină.

La 26 de ani eram medic. Aveam diplomă scrisă în limba latină ; ochelari și cravată albă. Când bună mea mă văzu sub acest costum, nu voi să mă sărute și căzu leșinată. Ea fuse cel dintâi bolnav pe care îl vindecai. Nu trecuse cinsprezece luni și mi făcusem o clientelă numeroasă. Lucrurile mergeau bine ; aurul luneca printre degete ; din nefericire, amorul pentru care avusesem până atunci un mare dispreț, îmi dovedi cât de mare este puterea lui. Era la Berlin, unde locuiam atunci o fată de 16 ani, frumoasă ca o virgină ideală ; albă ca spuma Dunăreii, ochi negri plini de langoare voluptoasă și expresie dulce ce rechemau femeile lui Byron : părul neguros îi cădea pe umeri ca aripele unui corb pe neaua ernilor ; genele-i lungi, negre noroase cădeau cu melancolie pe ochii săi plecați ; gura-i deschizându-se, arăta două rânduri de mărgăritare fine între care ai fi fost omul cel mai fericit, să fii stăpân și să mori. Restul nu era mai jos de calitățile ce vă descrisei. Mise pare că o văz dându-ți în acest pahar.

Oamenii au dat amorului mulțime de definiții. Unii au zis că este un sentiment ce n'are nimica material ; alții că este dorința oprită în poesia materială. Deschi-

deți cel dintâiu dicționar de medicină la articolul amorului și veți citi aceste vorbe : „Nebunia și frigurile hectice sunt de multe ori rezultatul amorului.“

Doctorul Jean Ferrard a publicat asupra amorului un tractat în anul 640 în care definește amorul după părerea sa... trebuie să vă spui tot ce s'a zis și scris de la începutul lumii până astăzi, despre acest sentiment? ar fi prea lungă lista; mă voi mărgini a vă zice că toți autorii ce s'au ocupat cu fiziologia amorului, l'au cunoscut numai în teorie, precum vedem cei mai mulți ce scriu despre educația copiilor, că nu au făcut copii. Pentru mine, amorul este amorul— adică că nu știu ce este. Imi aduc aminte simptomele cele mai mari ale acestor friguri (de ar fi friguri), gelosia și beția.

Eram atât de gelos, încât odată, întorcându-mă la dulcea mea, am deschis tabacherea mamei sale, să văz dacă un ofițer tânăr care o curtenea, nu se ascunsese în tabachere. Dar beția mă costă și mai mult. Nu 'ngrijam pe bolnavi; am ucis patru sau cinci din acești nefericiți, căutându-i de boale ce nu aveau s-au dându-le dose nebunești; călcam mergând oamenii pe picioare; vorbeam de multe ori și râdeam fără timp. Am iubit și am fost iubit. Cu toate acestea nu cutezam să cer mâna

Luizei mele. Mamă-sa se hrănea de câți-va ani cu ideile să dea pe fiesa după un pricepe, cel puțin.

Apoi avea mare antipatie împotriva doctorilor care nu putuseră să-i vindece o bubă în obraz fără să-i lase o urmă ce o făcea urâtă. Știam aceste toate. Intr'o seară m'am dus să văd pe Luiza.

Am găsit-o în costum de bal, mamă-sa asemenea. Era bal la curte unde eu nu eram invitat. Această știre mă inlemni. Când mă gândeam că o mână străină o să strângă acea talie divină, îmi venea să țip Mamă-sa ne lasă singuri câte-va minute. Eu mă folosii de această lipsă, și-i zisei: nu vei merge la bal astă seară, sau te sugrum!"

— Este peste puțină îmi răspunse ea.

„Peste puțină? ei bine! să vezi că este cu puțință“. Atunci mă aruncai pe niște călimări ce se aflau acolo, pe o masă, le iau și vărs pe capu-i toată negreala din năuntru. D'odată figura ei cea strălucitoare se întunecă: negreala după ce cotropi capul fetei, se revărsă pe gât, pe sân, stropindu-i vestmântul de bal.

Intr'acelaș timp eșii repede din cameră și plecai. Mamă-sa aflase lucrul și dete ordin să nu mă mai primească în casă. Dar această măsură ne dete ocazia să dorim a ne revedea în secret. După mai multe bilete ce scrisei Luizei, cerându-i o

întâlnire, căpătai voia să intru noaptea în curtea casei sale.

De cum sosi ora de întâlnire, alergai, mă urcai pe un zid ce avea o înălțime de trei ori mai mare: dar amorul are aripi, fără să măsoar înălțimea, sării jos, în curte. Acolo mă aflai scăpat cu oare care sgârieturi. Din păcate, un câine mare și înrăutățit, se aruncă asupra mea furios; eu mă urcai repede într'un arbor ca o mătă ce se scapă. Câinele, neputând să mă ajungă, se pusese să latre la rădăcina arborelui. Această muzică ținu o jumătate de oră: fie ce lătrare mă lovea ca o lovitură de stilet. Când osteni cu lătratul, se culcă la poalele arborelui. Eram în luna lui Ianuarie¹⁾, și pot să vă încreditez că era mai frig de cum ar fi într'această cameră.

Picioarele și mâinele îmi erau degerate. Ne mai putând suferi starea mea, hotărâi să rup o ramură din arbore și să atac acel animal. Dar la cea mai mică mișcare câinele lătra din nou. Lătratul lui atrase în sfârșit băgarea de seamă a oamenilor casei. Grădinarul veni să cerceteze cauza pentru care câinele latră atâta, și zări în arbor umbra unui om. Strigă, „cine este“; eu tac.

„Așteaptă, mai zise, mă duc să-mi iau

1) In prima ediție este ghenarie,

carabina, și afară numai de vei hotări să mori nu mi vei răspunde.

Grădinarul se întoarse armat. „Vrei să-mi răspunzi, ori trag! zise el. Odată! de de două!“... Era să răspunz când mama Luizei însoțită de vre-o doisprezece vizitatori și servi, cu lumânări aprinse. eși din casă și veni spre mine. Vă încredințez că nu este nimica mai trist în viață de cât a fi ridicul!

Astfel voi recomanda două lucruri, să nu insufle cineva milă și ridiculul.

Mama Luizei văzându-mă leșină. Un june ofițer ce ardea de amor pentru Luiza, făcea parte din acești vizitatori. De cum mă recunosc, mă împovără cu mulțime de sarcasme. Vă încredințez că anevoie mă necăjesc. În această privință, mă recunosc ca unul din cei mai adevărați fii ai flegmaticii Germanii; dar dacă odată mă supăr, plec ca o mină de pulbere. Mă necăjii rău. Cea d'ântăiu mișcare ce făcui fuse o palmă ce trântii ofițerului meu, a doua să fug pe poarta cea mare ce se deschisese. Trecui o noapte amară. A doua zi doi ofițeri se presentară la mine și mă provocară la duel, din partea celui pălmuit. Primesc. Ofițerii plecară mulțumiți. Eu luai martori doi spițeri ce-mi rămăseseră îndatorați, fiindcă trimeteam la dânsii toți bolnavii mei să cumpere doctorii. Dar ce să

mai lungesc lucru : a doua zi dimineața ne băturăm, și eu ucisei pe adversarul meu, vârându-i un glonte în cap. Seara citii într'o proclamație a Poliției că toate autoritățile civile și militare sunt invitate să aresteze ori unde vor înâlni pe doctorul I. Frantz, ce a ucis în duel un ostaș și cu aceasta a meritat osânda legilor țării. Mai jos erau semnele mele.

După astfel de publicație reputația mea de doctor în Germania era perdută și legea mă gonea. Eu căutai să scap și plecai pe furiș ; ajunsei în Austria, deacolo trecui în Turcia unde mă făcui doctor de regiment, după un concurs ce dădai la școala de medicină. Astăzi dată viu din Bosnia și merg la Constantinopol. Iată istoria mea. De atunci însă au trecut doi ani și sentimentele mele au irebuit să se schimbe cu datinele mele cele noi, dar este un lucru care nu s'a schimbat — suvenirul Luizei : portretul său este tipărit în cugeturile mele ; o văz pretutindeni și în toate lucrurile, afară poate în fața bătrânei dame Engleze". Astfel doctorul istorisi viața sa.

După dânsul veni rândul meu. În adevăr, zisei doctorului, puține lucruri am a zice despre mine că sunt Român... Nu apucaii să sfârșesc vorba, și dama Engleză strigară d'odată : „Germani și Români ori cine veți fi, lăsați-mă să dorm ! n'aveți nici

un fel de sfială de dame... dacă nu veți voi să tăceți, voi face să vă închiză pe toți ori cine ar fi. Nu știți cine sunt eu... Voi scri la împăratul Germanilor și la împăratul Românilor să vă spânzure".— Acest specimen¹⁾ ciudat și neașteptat ne făcu să râdem cu hohot, și schimbă totdeodată cursul convorbirei noastre. Cu toate acestea nu voiam să fim barbari cu damele, chiar când damele ar fi nebune, cum era biata bătrână și lăsarăm pentru altă dată istoriile noastre.

Trecurăm patru zile așteptând să vie vasul cu vapor. Cu tot frigul ce era, și umezeala în care trăiam în barcă, nimeni nu căzu bolnav: din potrivă sănătatea fie-cărui? semăna că se îmbunătățește. Omul este un animal curios: obiceiul are o mare parte de înrâurire asupra sa; am fi putut trece iarna într'această barcă, începând a ne da cu inceleul la viața ce duceam. Mă făcusem foarte intim cu doctorul, cu turistul Englez și cu literatul Francez. Treceam zilele alergând prin lăturile satului. Eram în timpul când bătrânul Danubiu îl făcea mai frumos. Apele sunt ca femeile cele frumoase ce par mult mai frumoase în mânie de cât în liniștea lor. Nicăeri Dunărea nu înfățișează un aspect mai încântător de cât între Orșova și Cla-

¹⁾ Ed. I este speciu.

dova, din cauza Cataractelor. Pentru mine, mărturiseec că această frumusețe impozantă și sălbatecă poate să rivalizeze cu cele mai renumite locuri din lume. Câte cugetări nu ne inspiră acest râu mare, acest geniu binefăcător al României ce pentru a lui importanță, trăim încă politicește.

Pentru ce tot ce e natură e frumos, tot ce a făcut omul, într'această țară, e sărac? Te salut, leagăn al libertății ! tu ești ca 'n toate timpurile plin de frumusețe și de avuție ! dar libertatea nu mai înflorește pe malurile tale ! Noi stam ore întregi să ne mirăm de această natură maiestooasă și sălbatecă. Dunărea a fost, de la începutul secolilor cunoscuți, martoră a faptelor celor mari. Perșii, Macedonenii, Romanii, Bizantinii, Turcii, Rușii, Românii au amestecat sângele lor cu valurile acestui râu. Darius, Alexandru cel mare, Traian au aruncat poduri pe dânsa ca să meargă să bată pe Sciți.

Nu credem să fie de prisos observațiile ce am putea face despre această apă. Vom începe descripția sa prin ideile ce Herodot își făcuse despre acest mare râu. Părintele istoriei zice : „Isterul cel mai mare din toate râurile ce cunoaștem, e totdeauna mai d'acei și mărimе, sau în vară sau în iarnă. Il găsești cel întâi în Sciția spre

Occidentul celor l'alte, și este cel mai mare căci primește apele n'ai multor alte râuri. Printre acelea ce contribuiesc să-l umple, sunt cinci care trec prin Sciția : acela pe care Sciții îl numesc Porota și Grecii Piretos (Prutul) Tiarantul; Acaciu Naparis și Ordesus (Ardgeșul) cel dintâiu din aceste râuri este mare; curge spre Est și se amestecă cu Isterul; Tiarantul e mai mic și curge ¹⁾ mai spre Occident; cele trei din urmă : Arariu, Naparis și Ordesus, curg între aceste două și se aruncă asemenea în Ister... Marisul curge din țara Agatirșilor și se varsă 'n Dunăre. Din munții Hemus, (pe malul drept) es trei alte mari râuri : Atlasul, Aurasul și Tibisis ; curge spre nord și se varsă în Dunăre. Mai vin încă trei prin Tracia și prin țara Tracilor Crobizieni, care iară se aruncă în Ister : acestea sunt : Artis, Noes și Artanes.

Clos vine din Paeonia și din muntele Rodope : taie prin mijloc muntele Hemus și se varsă în acelaș fluviu. Angrus curge din Ilira spre nord trece prin lunca Tribalină se varsă în Brongus și acest din urmă în Ister ; astfel încât Isterul primește tot într'un timp apele a două râuri mari. Carpis și Alpis es din țară mai sus

---

1) Ed. I, cură.

de Obrici, curge spre nord și se perd în același fluviu. Isterul ese din țara Celților, și după ce trece Europa întreagă, intră prin Scitia printr'una din mărginile ei“.

Ararus cade în Dunăre; Porota sau Piretos (Prutul) ese din Carpați în Galiția și se aruncă în Dunăre mai sus de Galați.

Ordesus vine din Carpați și cade în Dunăre în față cu Turtucaia, după ce primește în sânul său Dâmbovița.

Maris (Mureș) curge prin Banat și se varsă în Dunăre.

Naparis (poate Buzeul).

Nu se poate da o sigură interpretatie asupra numirilor de râuri ale lui Herodot. Cea mai mare parte din scriitori, au tradus felurite numiri întrun chip nesigur. Astfel în explicația asupra hărții Peutingeriană, vedem Tiarante sub nume de Siret; Naparis sub nume de Carasau; Atlas, sub nume de Aluta sau Oltul. Dar Herodot zice că Ararus, Naparis și Ordesus, curgeau și se aruncau în Dunăre, între Porota (Prutul) și Tiaranta. Deci Tiaranta nu poate să fie Siretul, căci cele trei râuri numite de Herodot Ararus, Naparis și Ordesus, sunt mai în sus de Siret, pe când Siretul este aproape de Prut. Naparis nu poate fi nici Carasau, căci Carasau cade între Argeș și Olt. Sunt două râuri numite Călmățui și Rușii de Vede ce primesc în

sănu-le pe Teleorman. Poate pe unul din aceste două Herodot îl numește Tiarante ?

Dunărea curge din munții Suabiei, din Pădurea Neagră ; trece prin Bavaria, Austria, Ungaria ; desparte Principatele Române de Turcia ¹⁾ și se varsă în Marea Neagră, sub o 45°, 25 lat. și 47°, 20 long. dupe un curs de 680 leghe ²⁾ Primește în sănu-i mai mult de 120 râuri și râulețe. La Presburg, lărgimea ei este de 120 picioare ; mai jos de Buda, de 3000 picioare și 'n dreptul Principatelor Române, de la 4000 la 5000 picioare. Repeziciunea curentului ei este de trei mii stânjeni pe oră, basinel ei este de 40.075 leghe pătrate.

Dunărea curge în marea Neagră prin cinci guri : 1-a Tiagala acum pe turcește Cheli sau Chilia ; 2-a vechia Bireon, acum Sulina-bogasi. A 3-a Psilon adică strâmtoare, acum Sfântul Gheorghe, pe turcește Endrele-bogasi ; a 4-a Nalon, Porți turcește Capu-bogasi. A 5-a Noranon acum Ienischele. Sub Romani aceste guri luaseră nume de Boreum, Calum, Navarum, Sacrum, Peuce. Insula Șerpilor se chema Ahilis.

În ziua din urmă merserăm să vizităm fortăreața Fetișlan după malul Dunărei din Serbia unde ne aflam. În Serbia se mai află cinci fortărețe ocupate de câte o gar-

¹⁾ Astăzi România de Serbia și Bulgaria.

²⁾ Sau 2860 km.

nizoană turcească. Această fortăreață este una din cele cinci, câțiva turci ostași și neguțători locuiesc în fortăreața și seamănă mai mult cu niște prinși de cât ca niște cuceritori. Zidurile cetății sunt dărăpănate: stradele strâmte și deșerte, casele îngenunchiate pe pământ, în scurt fisionomia cetății îți insuflă întristare. Toate cetățile turcești de pe malul Dunărei, din cauza tractatului cu Rușii ce oprește ori ce reparații a se face, sunt în stare [de] dărăpănare. Fisnomia lor și a locuitorilor e mizerabilă. Luxul și mizeria sunt cei mai puternici agenți ai corupției asupra sentimentelor omenești, cel dintâi ne [fermecă] și ne abate din calea cea bună prin atențiunea strălucirei sale ; cel d'al doilea, prin desgustul sau spaima ce ne insuflă. Această fortăreață 'mi aduse aminte de câțiva ani înainte, atunci când, conduși de Turci, din cetate în cetate rămaserăm aici trei zile, sub gardă.

Era după ocupația țărilor de Turci și Ruși ; după evenimentele de la 1848 ; și fiindcă de la începutul acestei opere, m'am datat a face oare [care] abateri la] lucruri străine de subiectul nostru, voi urma tot astfel până la sfârșit și voi istorisi, începând de la ceia ce ni se 'ntâmplă după evenimentele de la 1848.

La 13 Septembrie se trimeseră mulțime

de deputați în tabăra turcească a cărei avangardă descălecaseră la porțile Cotrocenilor. Între acești deputați mă aflam și eu. Cu deputații guvernământului de atunci, se uniră câte-va sute de oameni, de toate clasele, credințele și colorile. Unii în trăsură, alții pe jos semănam cu o procesie. Trecurăm printr'o mare de popor ce se adunase aproape de tabără. și ne duserăm drept sub un cort. Îndată ce ajunserăm aci, un regiment de soldați turci ce făceau două ziduri în cele două părți ale locului unde se afla tabăra, ne presintă armele.

Fuad Efendi, trimisul Porții, citi un ferman, conform cu răspunsul ce dase mai n'ainte deputaților Români la Constantinopol, adică să restabilească ordinea legală, sub căimăcănia unui boer român, din partida antinațională, doi deputați români N. Bălăcescu și Ion Ionescu, crezură să se apere de acușările ce se făcea prin ferman, că mișcarea era într'un spirit socialist. Dar nu fură ascultați. Într'un minut atât deputații poporului, cât și toți acei români ce'i urmaseră, se văzură înconjurați de două ziduri de baionete. Afară de acest loc, sub alt cort, se aflau toții boeri din partida contrarie.

Cei arestați trecură câteva ore în această poziție până seara.

Într'acest timp auzirăm sunetul tunurilor

în marginea oraşului. O luptă inegală, născută dintr-o neînţelegere a unor şefi, începu între avangarda otomană şi între 150 soldaţi pompieri. Lupta ţinu mult şi măcelul fu mare, cu pierdere mai multă din partea Turcilor. Noi nu ştiam nimic despre aceasta în tabără. Despre seară, veni un secretar d'ai lui Fuad Efendi şi dete ordin să ne conducă, sub gardă, în mănăstirea Cotroceni. Aceasta se făcu în câteva minute. În curtea mănăstirii erau aşezate mulţime de corturi soldăţeşti. Ne spuseră că trebuia să trecem noaptea sub acele corturi şi că să ne luăm locurile. Aceasta se făcu. Eram peste trei sute de persoane, o repet, din toate clasele şi din toate culorile, văzui printre noi mulţi care nu se aflau la locul lor. Sângele vărsat la cazarma Spirei, întărâtase pe soldaţii Turcii împotriva noastră, ce ne credeau autorii acelei lovirii ; astfel ei ne tratau cu destulă asprime. Ne aruncară câte o bucată de pâne neagră la toţi. Trecurăm o noapte rea din cauza răcoarei şi a turburării morale în care ne aflam. Cu toate acestea, societatea noastră era formată astfel, încât nu puteam a ne opri de a nu râde : fel de fel de fisio-nomii, de idei, de plângeri şi de curagiuri.

A doua zi, veni un ordin să se libereze cea mai mare parte dintre prinşi. Aceasta se făcu, după o listă unde se află câteva

nume. Toți ce purtau acele nume rămăseră încă în mănăstire; ceilalți plecară toți pe la casele lor. Cei rămași erau în număr de treizeci și mai bine. Atunci ne mutară în casele de sus, dându-ne spre locuire o sală mare; în cursul de trei zile, se mai împușinară prinșii prin liberarea a unor dintre dâșii favoriți sau crezuți mai puțin demni de soarta noastră.

După câteva zile de ședere în Cotroceni, unde venea tot orașul să ne vadă și să ne aducă hrană, într'o noapte veni un aghiotant al lui Omer Pașa cu șapte trăsuri brașovene și ne anunță că este ordin să plecăm îndată. Ne dăseră pasporturi pentru Semlin, prin Brașov și se hotărâră cu inoiala consulului Englez să ne ducă cu o escortă până la hotar și acolo să ne libereze. Ordinul purta ca patru din prinși și anume Arhimandrirul Snagoveanu, K. Aristia, A. Zanne și eu, să rămânem încă în Cotroceni și ceilalți să plece. După un ospăț împreună ne'mbrățișarăm cu cei ce erau hotărâți să plece. Într'acest timp vine alt ordin: să pornească toți fără excepție

Indată ne puseră în trăsuri cu lucrurile noastre. Un regiment de cavalerie otomană ne însoți pe cale, mergând în rânduri la dreapta și la stânga noastră, patru călări deosebit, se rânduiră la dreapta și la stânga fie cării trăsuri. Eram pe la miezul nopții.

Luarăm o cale ce nu era a Braşovului, vizi-tiul nostru ne spuse cu mirare, că la tocmit pentru hotarul Austriei şi am luat drumul Giurgiului. De aci feluri de băneli. Magheru nu lăsase armele din mână: ne va duce acolo să ne puie înainte ? Astfel fuse întrebarea u-nuia din soţii mei.

După ce rătăcirăm de mai multe ori pe cale, ajunserăm în sfârşit, la Giurgiu, a doua zi pe la amiaz. Intrând în oraş, citirăm pe faţa locuitorilor spaima şi compătimirea ce le in-sufla poziţia noastră. Cei mai mulţi se ascun-deau cu lacrămile în ochi.

Ne duseră drept la cazarma ocupată atunci de Turci. Acolo, soldaţii ne făcură tot felul de gesturi ameninţătoare. Ei credeau că noi ne bătuserăm la Bucureşti şi ucisuserăm pe mulţi d'ai lor. N. Golescu, Ion Ionescu şi ar-tistul Rosental, ce muri mai târziu în inchi-soare pentru patria sa, ceruseră voie să plece la Constantinopol şi voia li-se dase cu condi-ţie să-i ducă o escortă până la hotar. Noi îi credeam la Constantinopol. Care fu mirarea noastră, când văzurăm pe aceşti trei fraţi, eşind din cazarmă şi venind să odaoge nu-mărul nostru. Paşa militar din Giurgiu veni la noi să ne înştiinţeze că vom merge în Tur-cia. El alese trăsura noastră unde se afla Ar-himandridul. „Nu aveţi nici o grijă, ne zise el, veţi fi musafirii iar nu prinşii Sulta-nului“.

De aici, ne duseră la malul Dunărei, ne puseră într'o barcă mare și pornirăm spre celălalt mal. Acolo, în dreptul Rusciucului, traserăm către un vapor otoman de război, ne îmbarcă asupra'i și ne dăde în a noastră dispoziție vasul, iar pe noi în paza oamenilor de echipagiu. Pașa de la Rusciuc trimise să ne cerceteze despre sănătate, pe doctorul său, ne mai trimise un prânz strălucit ce prețuia mai mult decât complimentele lui. Sezurăm pe acest vas trei zile fiindcă unii din noi nu aveau pasporturi și le aștepta să le vie de la București. În sfârșit după trei zile, veni administratorul de la Giurgiu cu pasporturile. Era un bătrân c'un ișlic mare în cap, ceia ce făcu pe cei mai tineri din noi să strige : tompatera ! bie'ului administrator ce se'ntoarse încredințat că suntem niște copii. Într'această zi veni niște rude ale mele și mi aduseră o sumă de bani și merinde de drum. Bucuria lor văzându-mă era cu atît mai mare că, nu știa nimeni de mine ce mă făcusem. Spre seară ne veni un colonel turc, ne căută prin sân să vază dacă avem arme. Apoi încredințându-se, că nu avem, ne îmbarcă în două vase plutitoare două gimii de transport câte șapte de fie-care vas. Fie care vas avea doisprezece oameni armați cu puști și cu lopeți. Eu mă aflai în vasul cu N. Golescu, St. Golescu, A. Golescul (albul) Aristia, C. Boliac, Gr. Gră-

dișteanu, Arhimandritul Snagoveanu. În ceălalt vas erau A. Zanne, C. Rosetti, Ion Brătianu, N. Bălcescu, I. Ionescu, I. Voinescu și Gr. Ipătescu. Aceste două vase după ordinul colonelului, întinseră pânzele în vânt ca niște lebede aripele, și plecară cu repeziciune în susul Dunărei. Vântul era foarte favorabil, timpul frumos. Era pentru noi mare plăcere să sburăm pe fața Dunărei într'un chip ce ne fusese străin pân'atunci. Totul ni se părea un vis misterios, căci nouă nu ne spunea nimeni unde ne ducem ci ne ducea și toate lucrurile erau așa de necombinate între ele încât cădeam din mister în mister. Seara însă vântul începu să sufle cu furie și să ridice chiar valuri pe Dunăre. Gimia noastră, aruncă ancora în portul Șistovului. Este timp să fac descripția acestei gimii. Lungă de 20 de pași, lată de trei pași. În mijlocul ei era un fel de groapă, formată într'o cameră lungă și îngustă și de un metru de adâncime. D'asupra acestei gropi stau așezate lopeți, peste lopeți rogojini. Acesta era singurul coperământ.

Vântul și ploaia ne siliră să intrăm într'această groapă. Acolo ne culcarăm, unul lângă altul, în lat, sgârciți ca niște oameni legați cum zice Românul, fedeleș, cu capul pe o ghiulea de fier, cu corpul pe alte două. Între aceste bulete sau ghiulele, era loc u-

med și temerea de umezeală ne silea să stăm pe acele bulete. Ploaia din ce în ce creștea. După câte-va minute, eram toți mueți de apă, căci coperământul, nu servea la nimic. Astfel trecurăm noaptea.

A doua zi timpul se făcu frumos, dar vântul încă nu încetă cu totul și prin urmare ne văzurăm nevoiți ori a sta în loc sau a ne lăsa să ne remorce soldații. Remorcația este ceia ce Turcii numesc edec, adică să ne tragă barca în susul apei după mal prin mijlocirea oamenilor. Astfel nu puteam face pe zi mai mult de două sau trei leghe francese. În tot cursul călătoriei noastre de treizeci de zile aproape ne târără prin acest mijloc.

La Șistov cel puțin puturăm să cumpărăm cele necesare pentru mâncare, adică pâine, brânză și struguri. Mâncarea noastră, cum vedeți era destul de simplă, câte odată se sfârșea înainte de a putea ajunge la un sat unde am fi putut găsi alte merinde.

Cu toate acestea zilele treceau, răcorea toamnei se făcea mai simțitoare. Noi încă ne dedeam cu relele noastre crescând.

După câteva zile eram atât de dedați cu viața aceasta, încât, orele de mâncare, de somn, de preumblare pe podul gimiei le salutăm cu aceiași plăcere cu care le așteptăm în libertate și în prosperitate. Buletele de fier ni se părură mai târziu tot

atât de moi ca niște perine de puf. Aceasta ne explică pentru ce omul în cea mai desăvârșită mizerie, ține la viața sa tot atât precum omul cel mai bogat ține la traiul său în fericire.

În cursul călătoriei noastre avurăm câteva întâmplări curioase pe care însă îmi place a le trece sub tăcere. Voi spune însă despre cele ce ni se 'ntâmplă cu țărani Români, fugiți în partea Bulgariei. Acești nefericiți, văzându-ne prinși și duși de Turci, își închipuiau că eram din acei oameni răi și asupritori ai săracilor de urgia cărora se vede că ei desertaseră, căci ori de câte ori gimia se oprea la câte un sat, oamenii ne eșeau înainte și ne blestemau în termeni ce ne făceau să 'nțelegem că ei credeau că suntem niște tirani ai țăranilor. Această a lor credință, după cum se vede, era rezultatul propagandei ce făceau printre dâșii conducătorii noștri, ca printr'această să se asigure ei mai mult. Noi îi auzeam și'i plângeam. Și ce puteam aștepta mai bine de la niște oameni înșelați și fără cunoștințe, când văzuserăm alți oameni cu altă creștere, făcând ca dâșii. Cel puțin, cei dintâi erau de bună credință. La Vidin, furăm primiți de soldații de garnizoană ce ne prezentară armele, apoi ne luară între baionete și ne duseră la un corp de gardă. Aici pașa ne trimise

îndată secretarul și doctorul său, și un prânz care se compunea cel puțin din șaizeci de feluri de bucate și care se repeta de două ori pe zi în timp de trei zile cât șezurăm într'acest oraș.

Pașa ne ertă să scrim pe la ai noștri în țară, cu condiție să citească scrisorile. Noi făcurăm mai mult, găsirăm mijlocul a ridica a protestație și a o trimite la Constantinopol, în favorul țarei.

Aici unul din fii cei vitrigi ai țarei noastre. trecând Dunărea, pentru o trădare neapărat, veni să ne viziteze în închisoare; dar în loc să ne aducă vorbe consolătoare, avu micșorimea de suflet să ne mustre în față pentru opiniunile noastre politice. Este trist lucru a vedea d'aceste ființe în sufletul cărora nici o cugetare nobilă nu mai viază, urmându-ne până într'o închisoare!

Unul din noi îi răspunse cum se răspunde la acele suflete lașe ce înfruntă omul în nefericire. Pașa auzind de urmarea acestui om, îi dete ordin să treacă îndată Dunărea în țară.

Eu îmi răzbun, trecând sub tăcere numele acestui om.

De la Vidin pornirăm în sus.

Zilele treceau mai plăcute pentru noi. Poetul Aristia ce servea în acelaș timp și ca dragoman, ne desmerda prin niște declamații frumoase. Intr'o zi, luă în mână

tragedia lui Saul și se puse a declama cu tot talentul și focul sacru din inima sa. Un soldat turc, plin de mirare, se apropie de dânsul, și lovindu-l tare peste umeri, într'un moment de esaltație, îi strigă în turcește : „Ai nebunit tu, dragomane !“ spaima fuse atât de mare încât cartea căzu în Dunăre. Această întâmplare precurmă plăcerea poetului de a mai declama.

După câte-va zile, ajunserăm la Fetișlan. Aici, ca'n toate părțile furăm primiți cu câte-va aruncături de tunuri ; cu câți-va soldați ce ne prezentară armele și ne duseră la conac sub gardă. Mulțime de oameni și de femei Sârbi și Turci veniseră pe malul Dunărei să ne vază. Acum eram în Serbia, aici aflarăm mari simpatii printre locuitori. Mulțime de neguțători ne vizitară, cu vorbele pline de amicie. Niște neguțători creștini, amici ai guvernului ne supuseră că dispozițiile luate pentru noi erau să nu ne ducă la Semlin, ci la o fortăreață în Bosnia. Aflarăm totd'odată că l'asemenea întâmplare, o seamă de sârbi sunt hotărâți să ne scape, cu ori ce preț. Dar las toate celelalte locuri, ca să vorbesc despre un subiect ce pentru tot omul trebuie să aibă un mare interes : voi să vorbesc despre devotamentul unei femei, D-na Roseti, în tot timpul călătoriei noastre, ne urmase, pe mal fără să ne scape.

o singură zi din ochi și fără să știm nimic, nici noi, nici soțul său ce era printre noi. Cu pruncul la sân, cu lacrimile în ochi, acest geniu al binelui ne urma cu gândul și cu ochii, având a lupta cu osteneala ce fărăma plapândeale sale puteri, cu grijile ce împovorau sufletul ei delicat.

Intr'o dimineață se anunță la poarta închisori noastre, cu pruncul în brațe și ceru să vază pe soțul său. Voia i se dete.

Și într'un minut femeia era cu ochii înecați de lacrimi la picioarele bărbatului său, prezentându-i cel mai frumos buchet, pruncul său.

Această întrevedere se făcu sub ochii Turcilor. Aveam să expediem o protestare la Constantinopol, tata luă pruncul în brațe și-i confie cartea, apoi il dete mamei înapoi.

Astfel puturăm încă odată să exprimăm suspinele poporului incredințându-le în sânul unei fetițe.¹⁾

Astfeti sunt suvenirele ce'mi rechemau această fortăreață, dar fiindcă am venit aici, voi urma înainte a istorisi călătoria.

Dela Fetișlan ne imbarcarăm și pornirăm în sus. Trecurăm locul Cataractelor pe jos, căci bărcile nu putură să meargă mai departe în dreptul insulei Adacale, o barcă ne luă și ne duse la insula aceasta.

1) Numele copilei era Libertatea.

Aici ne duseră la saraiul guvernorului militar. Acest sarai era o casă veche, jumătate dărăpănată; o bucătărie părăsită, ne fusesse camera noastră a tuturilor.

Guvernorul ne zise că cele două gimii ale statului nu pot să treacă mai n'ainte, că până la Semlin, trebuie să luăm o gimie, în contul nostru și că prețul chiriei unei asemenea gimii este de cincisprezece mii lei.

D-na Rosetti ce ne urmase încă pe mal, trecuse la Orșova și rugase pe agentul vapoarelor, să ne împrumute o barcă bună, pentru trecerea noastră la Semlin. Agentul consimți și veni la guvernorul insulei, să-i propue, pentru noi barca companiei, cu oamenii agenției și cu soldații săi turci de gardă.

Guvernorul primi această propunere¹⁾. D-na Rosetti veni aici cu o mulțime de vestimente de iarnă pentru noi, cojoace, căciuli de oae, cisme lungi și alte necesarii. Acest costum ne era trebuincios. Indată ne schimbăm toți în mocani.

Guvernorul ne dete douăzeci de soldați cu trei ofițeri turci să ne însoțească. Ne imbarcăm în vasul companiei vapoarelor. Dorința bărcășilor noștri și a agentului era să ne remorcheze după malul stâng al Banatului. Aceasta se făcu fără observație din

---

1) Ed. I propoziție.

partea ofițerilor otomani. Căutarăm să coborâm la Orșova și să vizăm pasporturile, dar comandantul austriac se opuse foarte mult. Furăm nevoiți a urma călătoria înainte. La un sat românesc, trei leghe de parte de Orșova, eșirăm pe mal, urmați de gardieni noștri. Abia puserăm picioarele pe uscat și mulțime de săteni români veniră spre întâmpinarea noastră. Ei ne întrebară de unde veneam și unde ne ducem, răspunserăm la toate întrebările lor. Poziția noastră îi interesă mult. Aici hotărârăm să nu ne mai punem în barcă. Ci să lăsăm pe Turci și să plecăm înainte prin staturile Austriei, după copriinderea pasporturilor noastre.

Intr'acest timp, văzurăm venind spre noi, pe uscat și călare, un ofițer turc, în fuga mare a calului. Acesta, ajungând, ne spuse că este trimes de guvernorul de la Adacale ca să ne întoarcă pe toți la insulă, aduogând c'a venit ordin să ne libereze. Noi însă, fiindcă eram liberați sau ne credeam astfel nu darăm nici un fel de ascultare trimesului. El se întoarse pe urmele sale, noi plecărăm înainte pe uscat, cu Turcii. Barca venea pe urmă cu lucrurile noastre. După șease ore de umblet, ajunserăm într'un sat românesc și sârbesc ce se afla revoltat contra ungarilor. Intrarea noastră în sat făcu

mare senzație. Noi traserăm drept la o locandă.

În câteva minute, piața pe care era locanda, era plină de oameni. Turcii îi făcuseră să creadă că noi eram amici ai ungarilor. Aceasta ne strică mult, căci multimea afară, striga împotriva noastră și ne amenința, că ne plecând îndată cu Turcii, va sparge ferestrele locandei.

Arhimandritul Snagoveanu, eși printre mulțime. Calitatea sa de preot ortodox, produse mare senzație, le vorbi arătându-le adevărata noastră poziție, într'un minut această mulțime turbată își schimbă credința și amenințările ei se schimbă în manifestațiuni de bucurie. Atunci veni și preotul sârb împreună cu căpitanul satului, Acest din urmă ne viză pasporturile pentru Viena. Pe de altă parte se însărcină să aducă trăsuri de plecare.

Acestea se făcură și pe la miezul nopții plecarăm în șapte trăsuri.

Turcii dormeau în cea mai mare nepăsare.

Odată liberi, unii din noi luară calea Parisului, alții se duseră în Transilvania.

Astfel fuse această călătorie pe gimiile turcești.

Acum să ne întoarcem la subiectul dintâi.

Intorcându-ne spre seară de la Fetișlan

la Cladova, văzurăm în depărtare un fum. Era vasul cu vapor ce venea să ne ca. Bucuria ce simțirăm la această vedere, nu se poate descri, este una din acele bucurii ce gustă numai oamenii în nefericire și care sunt necunoscute acelorora pentru care viața cură monotoană deși'n fericire.

Ne înturnarăm la barcă și darăm știrea despre sosirea vaporului. Dama engleză, de multă mulțumire, s'ar fi aruncat pe sânul meu să mă sărute, dacă nu și ar fi adus aminte că nu-i eram prezentat de nimini.

În scurt vasul cu vapor se apropia.

Să ne luăm ziua bună de la pământul Serbiei spuind cititorilor noștri ce este această țară vecină.

Serbia este vechia Moesia superioară. Numele ce poartă astăzi i s'a dat de Sârbi sau Serabi, popor de viță slavă după unii scriitori. Turcii o numesc Vilaiete. Sârbii se șezară într'această țară, către mijlocul secolului al VII-lea pe urmele Avarilor. Serbia fise, în timp de trei secole, un stat guvernat de regi ai săi; în anul 923, căzu în puterea Bulgarilor care o stăpâniră până la 99, când, cuceritorii și cucerii intrară fără via lor în împărăția greacă. Un secol apoi, mai târziu, recăpătă neatârnamea ei și din nou se guverna de regi d'ai săi sau ei. Dar în anul 1105, se întruni din nou împărăția greacă.

În anul 1151, la căderea împărăției, Ciodomil, liberă țara lui (Serbia) și întemeie un regat care pe la secolul al XV-lea sub Ștefan Dușan, cuceri o parte din Tracia și Macedonia și câteva alte orașe și sate din Tesalia și Albania. În anul 1459, Turcii puseră mâna pe dânsa, afară de Belgrad, care căzu în puterea lor pe la 1521.

Austriacii încă domniră în Serbia către începutul secolului al XVIII-lea.

Tractatul de la Pasarovitz, asigură partea despre N. V. împăratului Carol al VI. Dar la luarea Belgradului în 1736, Serbia se întoarce în stăpânirea Turcilor.

De la acea epocă, Sârbii încercară mai mult de cât odată a se libera : Cerni George (Cara-George) după ce se luptă împotriva Turcilor de la 1804 până la 1812, fu recunoscut de Poarta Otomană principe domnitor al Serbiei.

În anul 1816 o revoluție, în capul căreia se puse Mihail Obrenovici, făcu țara neatârnată, oarecum. Această neatârtnare se asigură prin tractatul de la Adrianopol în anul 1829.

Serbia dă tribut guvernământului Otoman. Turcii au o garnizoană în Belgrad sub ordinele unui pașă militar, afară de această garnizoană mai au patru altele în patru fortărețe.

Sârbii vorbesc o idiomă slavă. Popula-

ția țării trece peste un milion suflete, înțelegându-se și cele șaiszeci de mii de familii românești.

Vasul cu vapor ajunsese și se opri la schela Cladovei.

Noi ne 'mbarcarăm și ne aflarăm pe vapor cu toții într'acelaș loc.

Aici aflarăm o mică companie: bărbați și oameni ce veneau de la Constantinopol și treceau la Viena și Paris. Acești pasageri erau la masă, în capul mesei se afla căpitanul Afranasovici, un june dalmat cu purtări alese și cu sentimente delicate. Il cunoscusem la 1848, îl văzui astă dată cu plăcere fără să-mi treacă prin minte că doi ani mai târziu acest june era să se numere printre cei mai buni ai mei amici. Cum mă văzu, mă recunosc și 'mi dăte loc la masă lângă dânsul. Ceilalți pasageri făcură ca mine.

A doua zi pasagerii pentru Viena pleară, cu barcă la Orșova; iar vaporul nostru se 'ntoarse cu noi în josul Dunărei.

Exilat de mulți ani din patria mea, cu câtă tristețe și cu câtă plăcere mă uitam la malurile țării natale! Cu câtă tristețe, cei 'mi era oprit a pune piciorul pe acest tărâm totdeauna prada inamicilor și a fior lui cei vitrigi; cu plăcere, căci orice ar fi cauzele ce mă depărta de aceste locuri, ori-cât de triste și de monotone ar

fi fost zilele într'această țară și cât de frumoasă ar fi trecut viața în străinătate, nu uită cineva lesne locul unde ochii noștri au văzut soarele pentru prima oară. Ne apropiasem de malul Valahiei despre Turnu era pe la ora când locuitorii merg să respire aerul Dunărei. Mulțime de oameni, de dame, se preumblau în sus și'n jos, ochii mi se umplură de lacrimi, fără voia mea. Căpitanul Afranosavici, ce mă observase și ghicise gândurile mele, se apropie de mine și'mi zice: „Înțeleg ce trebuie să simți la această vedere. Cu toate acestea, dacă ai fi acolo, în poziția de azi a țării, ai dori poate timpul când te aflai în străinătate. Oamenii ce sunt acolo nu au nici un cuvânt ca să fie fericiți.

Dar să trecem la alt subiect.

Cunoaștem țara noastră cum este astăzi, va da o repede idee însă despre trecutul ei cel mai depărtat.

Dacia, spre nordul Dunărei era locuită de Geți, vorbind aceiași limbă și având aceleași datine.

D. Danville face osebire între Daci și Geți cre către acestea, după dânsul, vorbeau aceiași limbă. El zice că Geții veniseră din țara Getă în Tartaria și Dacii de la Dahae, despre esul mării Caspice. După alți scriitori, Geții locuiau aproape de gurile Dunărei, mai jos de cât Dacii și amândouă aceste popoare erau de origine din provincia Iasebas, din Persia, după lângă Oxus.

Herodot află aceste popoare ce le dă o singură numire de Geți, pe malul drept al Dunărei, în timpul expedițiunii lui Darius „Până a nu ajunge la Ister, zice el, Geții ce se cred nemuritori, fără cel dintâi popor ce Darius subjugă... Geții printr'o nebună întărire, se puseră să se apere.“ Este însă de însemnat că Herodot nu pronunță de loc numele de Daci sau Dacie; aceasta dovedește că pe timpul său acest nume nu era cunoscut încă și că se dete mai târziu. Ni se pare neîntemeiată părerea lui Danville și altor autori, ce fac două popoare dintr'un singur popor. În Tucidit se zice ceva despre Daci pe care îi arată așezați în munții Rodopei. Dar înaintea epocii lui Cezar, nimeni n'a putut zice nimic de sigur despre Daci.

Pentru cele ce zice Herodot că Darius găsi pe Geți înainte de a trece Dunărea la noi, Volfe zice că numirea de Geți era pentru toate popoarele în laturile Dunărei. Deșerturile ce în Basarabia și în Nogai se numeau deșerturile Scitice, în Strabon se numesc Getice. Tot acest autor zice că Dacii și Geții au trebuit să aibă aceeași origină din Tracia. Pliniu zice că Grecii îi numeau Geți și că Romanii îi numeau Daci. În harta Peutingeriană, numele de Dac este înlocuit cu numele de Get. Volfe pretinde că numele de Dac se recunoaște'n numele de Agatirs; poate că se lasă de opinia lui Strabon care spune că, partea Dunărei locuită de Daci, se chema Danubiu și cea locuită de Geți, se numea Ister? „Danubio per Dacos, Istrum per Getos ferri docuit“. Strabon.

Afară de aceste popoare erau încă în Dacia în năuntru după Potolomeu, Anarții, Biefii, Al-ojensii, Buridensii, Teuriscii, Caucensii. Cistocii, Cotensii, Sensii. Cartă lui Peutingir, renumește pe Daci, pe Geți, pe Pingi, pe Poritani, pe Venezi, pe Bastrani.

Dacia veche, ce era guvernată de regii săi, înaintea ocupației Romanilor, se întindea de la brațul Dunărei, de la Carpi (Vișegrad) mai sus de Buda, pe malul cel stâng, până la pontul Euxin (Marea Neagră); de la acest din urmă loc până la râul Boristenul sau Dunaprul; spre nord până la Carpați după zisele lui Strabon. Sub Romani hotarele ei se schimbară mult.

După ce Traian învinse pe Daci, una din părțile Daciei care se afla între Dunăre și Teisa locuită de Iasugi Metanesti, se dăde acestui popor, drept recompensă, că nu luase armele în potriua Romanilor. Dar mai târziu se încorporă cu Dacia. Partea orientală între Prut până la Boristen, număra cu Dacia, dar ținea de guvernământul Moesiei inferioare (Bulgaria). Tărâmul între aceste două părți mărginașe era Dacia proprie.

Dar aceste date ale lui Ptolomeu, nu se lovesc cu cele ce zice Danville că hotarul Daciei spre vest era la Vallum Romanum, și că spre est se află râul Tira până la locul unde se aruncă în mare.

Dacia se împărțea în Dacia centrală, Orientală, Occidentală, Boreală, Australă: după natura lucrurilor și alți scriitori dintre care unul este și Ptolomeu.

Numele de Dacia Ripiană, Mediterană și Alpestră, date Daciei lui Traian, nu sunt cunoscute de cei vechi autori. Dar să vedem autorii noi de ce iau dat aceste numiri. Ne vom servi într-o parte de observația ce face D. Lauriat „Cei ce au dat mai întâi, zice învățatul profesor, numele de Dacia Ripiană (Ripensis) Daciei lui Traian, n'au făcut alt nimic decât să strămute pe malul stâng al Dunărei această provincie ce se află pe malul drept căreia i s'a superpus în partea Dacia Mediterană ce se întinde de la apus spre răsărit; la aceasta din urmă, s'a mai adă-

gat, într'acelaș mod paralel, Dacia Alpestră, în tinzându-se pe partea ei Boreală. Pierre Rentan fuse plâsmuitorul tuturilor acestor greșeli. Alți istorici veniți după acesta... au voit ca Dacia Alpestră să fie Dacia Transalpină. Astfel ceia ce era pe malul Dunărei, a primit de la dânși acest nume... Ceiă ce se chiamă Ripiană, s'a aplicat malului Teisului, întinzându-se pe toată partea occidentală. De aci a născut vestita nomenclatură a secolilor trecuți și chiar a secolului nostru, care esplică cele trei Dacii născocite de ei. Felmer, Touroz, Sulzer și mulți alții au fost născocitorii acestor erori“.

Dacia proprie era împărțită, pe timpul Romanilor, ca și Moesia în inferioară și superioară. Această împărțire nu era încă cunoscută autorilor; dar după găsirea tablelor d'aramă la satul Grosdipod în Valahia, se vede curat că Dacia Australă (Valahia) în diploma dată militarilor Romani, se numește Dacia inferioară. Această inscripție face să se presupue că dacă a fost o Dacie inferioară, a trebuit să fie și o Dacie superioară, după exemplul Moesiei. Această presupunere este astăzi un lucru sigur, căci s'a mai găsit în ruinele unei cetăți Romane (Turnu în Valachia) o inscripție „Dacia superior“...

În secolul de mijloc Dacia lui Traian a luat zece numiri, adică: Dacia centrală, intramontana, Tebobenia, Erdeuellum, Ardellum, Erdelium, Urasilvana, Transilvana, Septemcastrensis, Hertăolităna, Dacia Orientală, Ultramontana. Moldavia Valachia, Maior, Tiriana. Cara-Ulac și Bydania turcește despărțită prin Prut, în Basaravia, Bassarabia sau Moldavia proprie.

Dacia Australă. Intramontana, Valachia proprie, Valachia Minor; Istriana, Ac-Flac, turcește despărțită prin Olt în Iachiana și Argibiana, Dacia Occidentală. Citramontana, Panno Dacia, Transilvana; la Unguri ce făcea parte din regatul lor,

despărțită prin Mureș, în Temișana și Crișana.

Dacia Boreală. Supra Montana despărțită prin Carpați spre ceia ce este la apus Marmorosa și spre ceia despre Orient Arborosa; Ploninia. Bucovina.

Polonzi¹⁾ numesc Dacia orientală, Valachia, Maior și Dacia occidentală, Valachia minor. Ungurii din potrivă dau numele de Maior Daciei occidentale și de Minor, Daciei orientale. (Laurian.)

Dacia era înțeleasă de la 37°—40°; până la 50—20 lung. și de la 43—45; 48—50 lat. Lungimea ei cea mai mare de la gura Tibiscului până la gura Boristenului, era de DCLXXMP Lărgimea sa, de la gura Oltului până la brațul cel mare Boreal al Prutului în paralel cu cetatea Hotin era de CCCCMP (vedeți și Geografia râurilor și cetăților Daciei).

Lupă luarea Daciei de Romani, această provincie se colonisă de Romani. Eutrop. cartea VI. cap. 6 zice: „Pentru că Dacia rămăsese de șartă de oameni din cauza războiului lui Decebal, Traian, în intenția de a popula această provincie ce avea un milion pe pași, adus din toate părțile împărăției mulțime mare de oameni să cultive câmpul și cetățile.“

Această zisă însă că Dacia rămăsese cu totul deșertă de oameni, mi se pare exagerată. Un popor atât de tare ce a putut să reziste puterii Romanilor, nu putea, după război să se estimize tot. Întâi căci este dovedit prin istorie că Traian, după ce învinse Dacia nu se purtă într'un chip a trece ca un exterminator de oameni; al doilea ca să măcelărească atâta mulțime, ar fi trebuit Romanilor alți mai mulțani să-i prinză prin pădurile sălbatice și să omoare și știm că după război aceste provincii

1) Poloni,

se bucurară de zile line. Asemenea nu putem crede că toți Dacii părăsiră țara lor. Un popor nomad ar face-o lesne; Dacii însă erau ținuți aici prin posesiile lor; istoria veche ne păstrează numele mai multor cetăți Dacice din naintea venirii Romanilor, între altele cunoaștem capitala Daciei Sarmisegetuza.

Potolomeu în geografia sa, numește mai bine de patruzeci de cetăți în Dacia, însă pe timpul Romanilor. Carta Peutingeriană mai mult de cincizeci. Ulpian zice că cinci din coloniile Romane au avut dreptul Italic. În vre-o trei sute de inscripții ce s'au găsit pân'acum, se cunosc numele a cincisprezece legioane așezate într'această provincie de împărații Romani. 1 Adiutrix Minerva, 2 Augusta Partica, 3 Italica. 4 Augusta Flavia, Gallica Victrix, Macedonica, 6 Vitrix, 7 Claudia, 8 Augusta, 9 Fretensis, 10 Claudia; 11 Fulminarix, 12 Gemina Ulpia, 13 Gemina Martia, Vitrix Moesia, 14 Sicinia, 15 Valens, Vitrix Ulpia.

Această provincie era a împăraților, iar nu a Senatului. Romanii o numeau Dacia Augusta.

Marcu Scaurian se numi proprietar al Daciei de însuși Traian.

Avea drumuri, templuri, teatru și amfiteatruri băi apedeuce etc. cum mărturisesc ruinele de astăzi.

Dacia stătu sub domnia Romanilor 160 ani până la împărăția lui Galien când se făcu teatrul războaielor civile și invasiilor barbare.

Quintus Nonius Rigilianus, născut în Dacia împărat plin de bărbăție, a respins pe barbari, dar fu ucis de soldați. Galien avu aceeași soartă, „Am ucis trei sute douăzeci de mii de Goți, i-am spart două mii vase plutitoare, râurile s'au acoperit de paveze, malurile de săbii și de lănci, lanurile sunt înalbite de osăminte, nici o cale nu mai este curată... am pus mâna pe atâtea fe-

mei, în cât ori ce soldat, ar putea să aibă câte două și trei. Astfel zicea împăratul Marcu Aurel care bătu pe Goți la anul 269. Împăratul Aurelian, după multe învingeri asupra Goților, desperat că nu va mai putea ține această provincie, transmută legioanele romane cu o mare parte din colonii din Dacia, peste Dunăre, în Moesia care luă, de la acea epocă, numele de Dacia lui Aurelian și pe care unii autori au numit-o atunci Dacia Ripiană și Mediterană. Alți mai mulți coloni rămăseră în Dacia lui Traian, cu toate aceste măsuri. Sub Goți, colonii din Dacia lui Traian, alegeau, ca și în trecut, pe pretorii lor. Goții nu numai nu supărară pe colonii romani; dar încă îi proteja de ceilalți barbari. Colonii trăiră astfel chiar sub alți barbari care către începutul secolului al IV-lea siliră pe Goți a trece Dunărea ¹⁾

După ce încetară invaziile barbarilor, capul acestor coloni romani, își dete titlul de ducă și se formară mai multe staturi, numele ducilor lor perdutus'a în noaptea timpurilor.

La venirea ungarilor, două Dacii (Banatul și Transilvania) se supuseră acestor ultimi barbari. Duca Banatului, numit Claudiu sau Glaudiu, trimise deputați la Unguri și ceru pace, lăsându-le castelul de bună voe, precum și alte daruri. Ungurii au lăsat țara la acei ce se coborau din Claudiu, etc. „Acestea sunt vorbele notarului lui Bela...” (r actis Sancti Ghehardi Episcopii Chanadiensis).

Intr'această istorie chiar se vorbește d'un ducă Mariu sau Mariot ce guverna țara mai în sus de Mureș, între acest râu despre miază zi; între Teis, spre apus și Sameș spre nord moștenind din tată în fiu încă din timpul Romanilor. Acest ducă făcu un tractat cu Arpad și căsătorind pe

1) Thorotz ch. Hungarorum pat. 1 cap. 17

fiica sa cu Zolta, fiu al lui Arpad muri fără moștenitor și lăsă ducatul ginerelei său Zolta. (Vorbele aceluiaș autor).

În Dacia Orientală, Australă (Moldovia și Valahia) colonii Romani avură încă a se lupta împotriva unor rămășiți de barbari Cumanii și Pacinații, aceste două provincii se aliară cu Bulgarii când acești din urmă luară Moesia; de mai multe ori colonii celor două Dacii se bătură cu frații lor din Moesia, și Bulgarii 'n contra Grecilor; dar fură nevoiți să trăiască mai mult prin munți, din pricina invasiilor Tătarilor.

Tocmai spre începutul secolului al XI-lea, Radu Negru, fondatorul principatului Valahiei, veni din Transilvania și supuse staturile cele mici ce găsi într'această țară. Atunci Radu Negru, își așeză tronul în Câmpulung, făcu legi și instituții salutarii și uni sub sceptrul său pe toți micii suverani din provincie. De la această epocă până spre mijlocul domniei lui Mircea I, Valahia fuse o țară independentă și suverană. Dar Mircea o puse de bună voie, sub suzeranitatea Sultanului. Principatul Moldovei se fondă de Dragoș, un alt cap Român, venit de la Maramureș, mai târziu.

Moldova însă fu neatârnată până la moartea lui Ștefan cel mare, fiul lui, Bcgdan, o puse sub suzeranitatea Sultanului cu aceleași condiții cu care se pusese și Valahia.

Periodul istoriei domnilor români, ce s'ar putea numi cel de suzeranitate, este un șir de tendințe din partea Românilor, spre a se libera, atât de puterea Otomană ce cerca să facă țara în pașalâc, cât și de pretențiile și încercările vecinilor creștini Poloni și Unguri ce vor să-i supuie. Intrigi și lupte sângeroase întunecă paginile istoriei acestei epoce.

Un alt period începe în anul 1716 cu domnia fanarioților, epocă a corupției și a căderei. Pe

urmă vine periodul regenerației începe cu tratatul de la Adrianopol.

În cursul celor dintâi perioade, Românii din principate nu încetară nici odată de a se lupta pentru libertate. Moldovenii avură, în timp de trei secol, 80 de campanii din care 19 războaie civile; 13 împotriva Ungurilor și Austriacilor, 15 contra Polonilor, 13 contra Românilor Valahi, 8 contra Cazacilor și 12 contra Turcilor și Tătarilor.

Românii din Valahia avură lupte mari 104; din care 48 contra Turcilor, din care 30 le câștigă Românii; 20 contra Ungurilor; 13 contra Moldovenilor; 2 războaie civile; 3 contra Polonilor; 3 contra Bulgarilor câștigate; 7 contra Tătarilor câștigate toate, 1 contra Sârbilor.

Cei mai mari duci sau capi de oștire ai Românilor au fost Ștefan cel mare, Ștefan al VI-lea, Petru Rareș, Mircea I; Vlad V, Mihai Viteazul Matei Basarab, Radu cel Mare. etc. etc. Cei mai vestiți generali au fost Vornicu Grozea, Frații Buzești, Calomfirescu, Purice, Farcaș, Banul Manta, Banul Mihalcea, etc. etc. Noi reproducem aci un pasagiu al celebrului Dlugosse, asupra lui Ștefan cel Mare din Moldova, iată cum scrie autorul în entuziasmul său: „O virum admirabilem! heroicis ducibus quos tantopere admiramus, nihilo inferiorem, qui sub nostra aetate tam magnificam victoriam inter principes mundi primus ex Turco retulit. Meo iudicio dignissimus cui totius mundi principatus et imperium et precipue munus Imperatoris et Dacia contra Turcum communi Christianorum consilio, etc.“¹⁾

1) O minunat bărbat? Întru nimic mai prejos de comandanții timpurilor eroice, pe care îi admirăm atât de mult, care în timpul nostru primul dintre domnitorii lumii a câștigat o victorie strălucită asupra Turcilor. Cel mai demn după judecata mea, ca să i se încredințeze domnia și stăpânirea întregii lumi și mai cu seamă printr'o înțelegere comună a Creștinilor sarcina de conducător și comandant împotriva Turcilor, etc.

Numele Moldovei vine de la un râu ce cură printr'această provincie și datează de la secolul de mijloc. Geții de atunci numeau pe locuitorii din ambele provincii, Valahi.

Numele de Valahie, de Valahi este cunoscut numai de străini; locuitorii se zic Romani și n'au nici o știre de numirea de Valahi. Sunt mai multe opinii asupra originii acestii vorbe. Eneas Silvius derivă această vorbă de la duca Român Flacus. Bonfinius o derivă de la cuvântul grec βάλλα αχίς. Leunclaviu pretinde că acest nume a fost dat de germani ce numesc pe toate națiile Celto-Romane, Gali, de unde face Wali, Weltones, Walischi, Walachi. Voltaire însuși era de această părere. Catanciei zice că Slavii, din vorba Latini sau Lații, a format acest nume după datina lor; Blachi sau Vlachi; alții gândesc că acest nume a fost dat de Slavii ce numesc astfel pe toți Komânii și Italienii. Polonii pretind că acest nume bine s'a dat după un râu dintr'acest principat ca și acela al Moldovei ce vine de la râul Molda sau Moldova.

Călătoria mea cu vaporul era să se mărginească la Rușciuc. Intrebai pe pasageri care din ei vor să rămâie într'acest oraș. Doctorul german și dama engleză aveau aceiași destinație ca și mine. Eu însă era să stau la Rușciuc câteva zile să aștept să vie sora mea Caterina să o văz. Doctorul îmi spuse că el singur era să seaze mai multe zile într'acest oraș, apoi va porni la Constantinopol.

Trecurăm pe la Calafat acest sat ce de la cel din urmă rebel și-a făcut un nume European. Cititorii noștri nu se vor supăra

dacă vom vorbi în trecut despre faimoasa bătălie de la Cetate? Descripția ce fac mai jos despre această acțiune este întemeiată pe raporturi oficiale ale comandantului Otoman.

Necesitatea de a tăia Rușilor calea Serbiei, nevoi pe Turci să treacă Dunărea și să ocupe schela Calafatului din Valahia mică, poziția acestui sat în planul lor, era foarte priincioasă. Calafatul era în puterea Turcilor și fortificat, satele din jurul Calafatului era ocupate de Ruși. Rușii vedeau cu ochii răi această poziție în puterea Turcilor. Astfel, se hotărîră să-i atace în Calafat. Până să execute hotărîrea lor, Rușii cercară să taie comunicația Turcilor cu satele din jurul Calafatului. Atunci ocupară satele: Moțotoiul, Ieda, Dobrul, Călcemarul, Muzii, Băilești și Cetatea, fiecare cu câte două batalioane de infanterie, cu cavaleria și artileria necesară.

Turcii din Calafat neodihniți despre mișcarea Rușilor, se hotărîră să meargă să-i atace ei, până ce oștirile Ruse nu ar apuca să se împreune. Se trimise pentru acest atac, din partea Turcilor, trei corpuri de oștiri, compuse de infanterie, cavalerie și artilerie sub comanda lui Ismail Pașa, capul statului major; a lui Mustafa Tefik Pașa, generalul de divizie și a lui Osman Pașa de la infanterie. Cel dintâi avea sub

comanda lui cinci batalioane de infanterie, două compănii de carabinieri, 11 bucăți de artilerie și un regiment de cavalerie. Cel d'al doilea avea 5 batalioane de infanterie, 3 compănii de carabinieri, 11 tunuri și un regiment de cavalerie. Sub comanda lui Osman Pașa se aflau trei batalioane de infanterie, șase tunuri mici, un regiment de cavalerie și trei sute husari. Cea dintâi coloană căta să atace satul Dobru și Iedul, cea de a doua satul Muzii și cea de a treia satul Cetatea.

La 5 ale lui Ianuarie ¹⁾, seara oștirie Otomane ajunseră la satul Maglavitul. Știrea ce luă cei trei comandanți în acest sat, despre mișcările Rușilor, făcu să se schimbe planul lor ce proiectaseră pentru atac. Se hotărî să meargă cu toată oștirea spre satul Cetatea. A doua zi de dimineață Turcii plecară, după ce lăsară în satele Maglavitul și Ovuia, un batalion de infanterie, două tunuri, o companie de călări și câțiva husari. Ziua următoare Turcii ajunseră la Cetatea.

Cetatea este așezată pe o coastă de deal ce domnește peste luncile din jur la 6 ore de la Calafat spre nord-vestul Calafatului. Iată cum descrie D. Dufour pozițiunea satului Cetatea „Două rovine închid dealul

---

1) In ed. I Ghenaar.

pe care este așezat satul Cetatea ; cea despre est, adâncă și râpoasă, se mărginește c'un lac în dosul căruia se întinde o luncă ce se perde în Dunăre ; cea despre vest, nu prea adâncă, turnă spre vârful dealului în dosul satului ; satul este o adunătură de case răsfirate cu gardul ce ocolesc holdele locuitorilor. Călea Calafatului trece prin mijloaul satului, în spre nord vest, urcând printre cele două rovine. În susul satului, pe un vârf spre stânga drumului, Rușii ridicaseră o redută ca să serve de retragere la întâmplare de nevoie. "

Ismail Pașa luă șase batalioane de infanterie, șapte companii de carabinieri, două regimente de cavalerie, 280 de husari și 12 tunuri și purcese înainte. Ceilalți doi comandanți cu restul de oștire, formau armata de rezervă și rămăseră mai departe de sat, cu scop de a opri oștirile Rusești ce a veni într'ajutorul garnizonei din satul Cetatea.

Rușii aveau într'acest sat mai mare garnizonă decât în celelalte. După raportul lui Ahmet Pașa, această garnizonă s'ar fi urcat la patru batalioane de infanterie, o companie de carabinieri, două companii de husari și patru companii de cazaci călări.

Turcii ajungând pe drumul Ovniei, atacară satul.

Dimineața era frumoasă, cerul senin ;

toată lunca Dunărei zăcea sub lumină și sub cea mai mare liniște. Turcii atacară satul din două părți. Cea dintâi coloană are șase tunuri; cea de a doua patru, dar se pare mai numeroasă în oameni.

Rușii așezaseră șase tunuri pe calea satului și o parte din infanteria lor în locuri favorabile, Turcii formându-se în coloane de asalt și 'ndreptând tunurile, trimeseră înaintea pe vânători ¹⁾ ce atacară repede pe Ruși. Rușii îi primiră cu o ploaie de gloanțe. Dar focul lor nu oprește pe Ismail Pașa ce vine cu batalioanele sale și cu tunuri. Un detașament din coloana a doua ajunge până în umbra Rușilor. Rușii se retrag, bătându-se neîncetat. Tărâmul se stropește de sânge rus și turc. Garnizona rusă se 'ndreptează spre piața bisericeii cu artileria ce era așezată pe calea satului. Piața bisericeii unde se retrăgeau Rușii era să devie teatrul de luptă. Țăranii români, oameni, femei și copii, câți puteau să scape de sub preveghearea santinelor ruse, fugeau prin dosul satului; cei ce nu putură să scape, suferiră toate asupririle războiului sau din partea învingătorilor sau din partea celor învinși. Rușii adunați pe această piață nu întârziară a se retrage prin două părți, despre nord și despre vest de sat în niște trașee. În timpul eșirei lor din sat, cava-

leria Otomană le dă o șarjă, Rușii se ascund în niște fortificații ce ei făcuseră mai înainte. D'acolo se apără război.

Se răspândise vorba că Ismail Pașa murise; cu toate acestea era rănit. Altul îi luase locul. Turcii încurajați de succes, voiau să ia fortificațiile cu asalt: dar comandantul, găsi că folosul ce ar avea din asemenea luare ar fi mai mic decât paguba ce ar încerca și se mulțumi să le bată cu tunuri în timp de 6 ore.

Știrea acestui atac se auzise la satele vecine. Rușii de la Moțăței, Băilești și alte sate, veniră în ajutorul celor de la Cetate.

La amiază, aceste oștiri se aflau aproape de locul unde se aștepta rezerva Otomană. Puterea armatei ruse se urca la nouă batalioane de infanterie, un regiment de husari Paschievici cu 16 tunuri. Patru batalioane veneau în rând și trei în coloane după cele dintâi și două cu rezervă, cavaleria și artileria delături.

Ahmet Pașa cu cinci batalioane hotări să sprijine atacul. Oștirile Otomane se răsfirară pe lungul unui șanț la poalele dealului trei batalioane în rând și două în rezervă, patru tunuri se așezară în dreapta rândurilor și șase în stânga. Cavaleria se hotări a apăra artileria lor.

Rușii înaintară, tunurile lor începură focul, artileria turcă răspuse.

Rușii suferind de lovirile tunurilor inamicului, înaintară ; infanteria lor păși, cu strigăte teribile. Ei sprijiniră focul cu mare bărbăție câteva ore, apoi capul coloanei începu să se împleticească și luară de fugă.

Perderea Rușilor fu însemnată. In buletinul turc se urcă până la 1500 morți și la 2000 răniți a Turcilor la 338 morți și 700 răniți.

Noaptea Rușii ce ocupaseră fortificațiile, le părăsiră și cu toții deșertară satul.

Alte lupte au mai fost la Calafat dar de o însemnătate mai mică.

Mai în față de Calafat se află Vidinul sau Diul. Altă dată Bononia. Cetate tare, mai mult prin poziția sa, de cât prin fortificații, se află pe malul Dunărei în Moesia de jos sau Bulgaria din zilele noastre, aici este scaunul unui Pașă. Vidinul in timpul vechi a căzut sub robia Românilor.

Nu vom vorbi nimic de satele după malul stâng al Dunărei, cititorii pot afla o întinsă și interesantă descripție despre ruinele ce se află pe acest mal în istoria d-lui Laurian.

In stația de la Vidin întâlnirăm vaporul numit Pesta, dacă nu mă nșală memoria. Acest vas ne dete o știre foarte tristă. Mi-

cul vapor ce ținea malul stâng al Dunăreⁱ și care cobora de la Orșova la Galați, întâlnise vaporul Pesta și se lovise frunte 'n frunte cu dânsul.

Vaporul cel mic suferise atâta, cât rămăsese pe nisip; pasagerii săi, între care era și poetul Alexandri, scăpară pe malul țării Românești într'o barcă și poposiră în câmp, în timp de iarnă. Nimeni nu avusesese ocazie de a regreta vre-o persoană ucisă; dar dintre oamenii vaporului erau câțiva răniți,

Trecurăm pe la Nicopoli și Șiștov două orașe pe malul drept; amândouă vechi. Nicopoli sau Nicopolis, are o parte de glorie în istoria lumii, prin marea bătălie ce perdură cavalerii creștini în potruva lui Baiazed.

Mai mulți scriitori precum Thuroczius f. 221, Bonfiniu f. 377, Petru de Reva f. 28, Setus Calvisius în opere cronologico; Engel în Ant. Historia Vol. p. I p. 160; D-na de Loussan și alții vorbesc despre acest mare resbel.

Calvinus zice că în anul 1396 Sultanul Baiazed a înconjurat Constantinopolul și că domnii Germaniei și ai Franciei au judecat să-i stea în contră.

„Drept aceia Burzundul a trimes pe Ion fiul său cu mare oaste; în Ungaria adunându-se toate oștile; au pornit spre Tracia (Bulgaria) și au venit până la Nicopolis; iar Baiazet auzind de venirea lor, a lăsat Constantinopolul și le eși înainte. Acolo Ion a cârmuit fruntea oștirilor

contra voinței lui Sigismund (craiul Ungariei) carele dedese această frunte prințului Valahiei Mircea. Turcii cei din frunte s'au făcut că fug Burgundul cu mare râvnă ia gonit aci Turcii infipseră pari după niște tufe care nu s'au putut vedea de ai noștri. Aceștia sosind acolo n'au mai putut merge mai înainte, și venind din urma lor altă armată, Turcii ia putut bate foarte ușor. Burgundul împreună cu mai mulți cavaleri fură prinși."

D-na de Lussan, vorbește mai curat și intr'un stil mai plăcut despre cearta generalilor creștini, care a și fost cauza pierderii bătăliei.

"Oștile franceze au trecut prin Valahia și cele ungurești prin Serbia. Erau de față pe câmpul de luptă principele Valahiei Mircea și principele Moldaviei. La 27 Septemvrie. Generalii ungurești au hotărât în consiliu să se puie în fruntea oștilor Muntenii și Moldovenii ca unii ce cunoșteau seama Turcilor, ca ei să înfrunte întâi cu Agaji turci, să se bată Ungurii și Francezii cu Ienicerii și cu Spahii. Dar cavalerii nu primiră această propunere, din ambițiune d'a fi ei cei dintâi. Aceasta a făcut să piarză rezbелul, căci cavalerii, în cea dintâi furie, spărgând rândurile Turcilor, și acest succes inflăcărându-i și mai mult, s'au avântat fără de grije după fugari până când au dat față 'n față cu armata Ienicerilor ce-i aștepta ca niște ziduri nemișcate.

Această neașteptată întâlnire, îi descurajă atâtă, încât abia mai putură să se apere, cei mai mulți căzură prinși. Sigismund scăpă cu mare anevoință.

În urma acestui resbel Mircea puse țara Vlachiei sub suzeranitatea Porței. Sultanul Baiazid, îmbătat de gloria învingerii primi condițiile de închinăciune cu bucurie.

A doua zi către seară eram în stația Ruscucului, așezat în față cu Giurgiu. Aici vom lăsa Dunărea și Valahia și vom vorbi de aici înainte numai de Bulgaria. Pentru cea din urmă dată vom mai numi Giurgiu și vom aduce aminte Românilor despre mărețele suvenire ale trecutului.

Orașul Giurgiu este situat, pe partea noastră sub 43—28; 43,52. Se crede că acest oraș nu exista în timpii vechi. Nu se știe epoca precisă a fondării lui; dar se dă cu seamă că ar fi fondat de Români sub domnia lui Mircea I. Când Turcii se întinseră în Valahia, Giurgiu se schimbă în oraș Turc. Românii îl disputară de mai multe ori noilor săi domnitori, sub Mihai Viteazul, se luă de Români de mai multe ori. Acest domn trecu sub sabie garnizoana Turcă din Giurgiu, cu toți locuitorii musulmani, pe la anul 1594. Mai târziu Turcii iarăși luară Giurgiu pe când Sinan Pașa intră cu mari oștiri în Valahia. Dar pe la 1595 fură nevoiți să-l lase iar Românilor. După moartea lui Mihai, Turcii luară din nou Giurgiu cu alte cetăți după malul Dunărei, în războiul Turco-Rus, Giurgiu fu ocupat când de Turci, când de Ruși. Orașul ce se vede astăzi a răsărit pe ruinele celui vechi, după tractatul de la Adrianopol, când Turcii fură nevoiți să lase cu totul malul cel stâng al Dunărei.

Pe o mică insulă despărțită de uscat, în Dunăre, se văd ruinele unui castel ce se numea înainte Sfântul George și de unde orașul a luat poate numele său de Giurgiu.

Se crede că acest castel ar fi fondat de Genovezi. În timpul călătoriei noastre pe Dunăre cu învățatul profesor Laurian, am găsit două ziduri, unul mai nou și mai subred, altul mai vechi și mai tare, acesta din urmă seamănă a fi zid Roman.

În timpul Turcilor acest castel era un bastion ce servea tot deodată și de închisoare.

Orașul Giurgiu ne aduce aminte de un fapt de arme ce umplu de glorie popoarele creștine ale Dunărei de jos.

Marea armată a lui Sinan Pașa, fărămată 'n parte de Mihai Viteazu în valea Călugărenilor, se hotărî să treacă Dunărea în Bulgaria, îndală ce văzu că Românii din ambele țări, aliați cu oștirile principelui Transilvaniei, luaseră Târgoviștea și cele mai multe poziții. Sinan luă dar calea Giurgiului și aliații îi urmară de aproape. Mihai ce comanda avangarda, plecă repede după Turci cu un corp Român dedat la rebel. Pe cale întâlnește o mare ceată de Turci ce duceau în urmă mulțime de vite și alte prăzi furate în Valahia; o atacă, o răspândește și o ucide, apoi merge spre

Giurgiu unde se afla armata lui Sinan. Cetatea Giurgiu, afară de fortificațiile ei, era apărată de un fort sau castel ce se afla în insula cea mică a Sfântului George, despărțită de acest mal printr'un canal îngust. Ca să treacă în această insulă Turcii făcuseră un pod din două punți și care comunica cu amândouă malurile Dunărei. Când Mihai ajunsese la Dunăre, deja Sinan Pașa, cu o parte din armata sa, trecuse în mica insulă Sfântu George și'n cea mare din mijlocul râului. Cealaltă parte a armatei se afla încă pe malul Valahiei. Turcii voiau să treacă pe acest pod cu vitele și alte prăzi din țară; dar capii lor și puseră o taxă pentru trecere și aleseseră oamenii care luau taxe așezându-i la capul podului pentru această. Această măsură întârzie trecerea armatei Otomane; în timpul acesta, Mihai căzu asupra oștirilor turcești. Turcii, spăimântați, se aruncară pe pod ca să se scape în insulă; dar din cauza dezordinei, a carelor, a vitelor nu putură trece. Mihai îi fulgeră cu artileria sa. În timpul nopții cei mai curagioși, ajunseră în insulă; atunci Sinan lăsă insula și trecu dincolo de râu.

A doua zi ajunsese și prințul Transilvaniei. Acesta dăte ordin unui corp de infanterie să spargă fortificațiile ce făcuseră Turcii la capul podului; podul era încăr-

cat de soldați, de tunuri, care cu muniții și prăzi de tot felul. Turcii, ca să înlesnească trecerea, aruncară în Dunăre tunurile și bagajele; mulți din ei se aruncară singuri în apă, ca să scape; dar se înecară. Artileria română spărsese podul pe la mijlocul lui și râul sorbi mulțime de oameni, apa roși de sânge și se amestecă cu cadavre.

Intr'această luptă Turcii perdură șaptesprezece mii de oameni ¹⁾, artileria lor, munițiile, stindardele, bagajele și șase mii de care încărcate cu prăzi din Valahia. Ungurii și Românii ce căzuseră prinși la Turci fură liberați. Moldovenii se distinseră într'această luptă ei opriseră o parte din oștile turcești aproape de pod și o sfărâmaseră ²⁾.

În ziua viitoare creștinii voră să ea și cel d'al doilea pod. Două companii de infanterie se aruncară pe pod; Turcii din celalt cap al podului, voră să tae cu securile capul podului despre partea lor, cei'alți soldați creștini nu cutezară să urmeze pe acești bravi Români și aleșii fură nevoiți a se 'ntoarce ³⁾. A doua zi creștinii bombardară castelul. Ghiulelele făcând

1) Sagredo Saci, histoire de Hongrie.

2) Miron Costin.

3) Sieur d'Ambry.

o scorboră în zidul castelului, infanteria ungurească intră printr'această spărtură dar se 'nturnă c'o perdere de două sute oameni morți și mai mulți încă răniți. Turci se apără aici timp de două zile. La 27 octomvrie, trei zile după înconjurarea castelului, artileria creștină făcând alte spărturi, generalii ordonară să se dea asaltul; dar Ungurii nu se supuseră. Piccolomini urmat de cavalerii săi, se aruncă în castel cu sabia în mână, atunci mulți îl urmară. Turcii cerură să capituleze; dar creștinii făcură un act ce întunecă toată strălucirea victoriei lor, ucigând pe toți inimici, după ce capitulară. Intr'această expediție Turcii perduseră 70 de tunuri și numai de la plecarea lui Sinan din Târgoviște ei perduseră 25 de mii de oameni.

Sinan Pașa, după malul drept al Dunărei, privea cu durere distrugerea armatei sale. Adună rămășițele ostirei și plecă spre Constantinopol.

CARTEA II

Rusciucul. — Ce ni se întâmplă la han. — Colonelul Gabrieli. — Scurtă istorie a Bulgariei. — Plecarea din Rusciuc cu doctorul Franț. — O cafenea turcească. — Familie bulgară. — Trecurăm noaptea în pădure, rătăciți lupii ne atacă — Doctorul Franț în peștera tâlharilor. — Bătăia noastră cu tâlharii într'o pădure aproape de Șumla. — Istoria unui doctor și a unei femei Turcă. — Plecarea de la Șumla Răsturnarea trăsurii, găsirea unei femei Turcă degerate. — Cauza scăderii populației turce. — Ce se întâmplă doctorului Franț cu o principesă pe un vă por. — Devna. — Varna. — Bătălia de la Varna sub Vladislav unde au fost și Românii. — Hanul Turcesc. — Șoarecii.

Acum să ne înturnăm în Rusciuc.

Aici este scaunul unui Pașă, acela al Silistrei. Populațiunea orașului se urcă la treizeci mii suflete. Majoritatea locuitorilor se compune din Bulgari; Românii, Evreii, Turcii, Armenii sunt în număr mai mic. Poziția cetății este frumoasă și aerul sănătos; dar fizionomia ei foarte mizerabilă. Casele neregulate și jumătate îngenuchiate la pământ. Căile strâmte, necurate și desarte de oameni. Nicăeri, în provinciile Turciei, ne am întâlnit încă atâta mizerie

ca în orașele Turcești după malul drept al Dunărei.

Nu știu la ce să atribuim cauza acestei mizerii, mai 'nainte, la căderea comerțului într'acest loc sau la leneșă viețuire a locuitorilor Turci? Cea din urmă poate a născut pe cea dintâi, căci mijloacele de comunicație cu Austria și Constantinopolul, nu lipsesc acestor orașe; pe de altă parte Bulgarii, buni muncitori, trăesc mai bine și par mai avuți decât Musulmanii.

Întrebând într'o zi pe un Turc de ce mărginele împărăției se află în stare mai proastă de cât centrul, mai sub toate raporturile, acesta îmi răspunse printr'o figură, orientală și foarte ingenioasă, de și pentru mine nu fuse destul de mulțumitoare. «Această lumină, îmi răspunse el, arătându-mi lumânarea pe masă, luminează bine, în jurul ei; dar cât te depărtezi de dânsa, razele-i slăbesc până ce se perd de tot. Astfel și aceste orașe de margine, nu pot să primească de cât o slabă îngrijire de la cel ce cârmuște împărăția. Trebuie să ne mulțumim pe aceasta căci nu poate să fie altfel».

Din Paris în Rusciuc! câtă diferență și câtă schimbare în rău!

Pasagerii noștri urmară calea lor cu vaporul. Eu, doctorul german și dama engleză rămăserăm în Rusciuc. Ne duseră pe câte

trei la o locandă. Această locandă nu era alt decât un han; mulțimea de camere nemobilate și fără sobe. Căta să ne mobilăm cu rogojini în socoteala noastră și să ne încălzim cu mangale. Fie-care din noi luaram câte o cameră.

Dama engleză ceru un mangal în camera ei; acest mangal nefiind încă bine făcut, puțin lipsi să asfixieze pe biata bătrână și să-și lase oasele pe malul Dunărei. Eu însumi căpătai, tot de la acest mijloc d'a se încălzi, o durere de cap de mai multe zile. Această indispoziție făcea locașul Rusciucului și al hanului mult mai trist decât ar fi fost în realitate. Căzusem într'un fel de melancolie ce mă vestejea cu repeziciune. Într'acest han mă pusei să scriu sormeii Caterina, chemând-o să vie acolo sa o văz, căci dela anul 1848, nu-i auzisem vorba decât prin scrisori stropite de lacrimi. Primii răspuns c'are să vie. Acest răspuns începu a-mi înfățișa orașul mai puțin trist. Dar zilele treceau și nimica încă nu se vedea.

Neaua căzuse și cu dânsa gerul cel mai mare. Engleza ce venise ca să călătorească pe uscat, ca astfel să se bucure de frumusețea poziției acestei țări, se văzu nevoită să treacă iarna în Rusciuc, Dunărea fiind închisă și calea pe uscat, puțin sigură despre tâlhari.

Doctorul ce avea cu sine orologii, ema-

mele și alte obiecte de vânzare, umblase toată ziua după trebile sale pe care nici nu le 'ncepuse.

Eram în postul Crăciunului. Puține lucruri de hrană găseam într'aceast oraș, nici o ospătărie. Eram siliți să ne hrănim cu halva cu prune, curmale și stafide. Engleza, după câteva zile de viață mizerabilă, căzu bolnavă de o gastrită. Un consul străin se îndură și o luă la el acasă.

Intr'o zi, pe când ne socoteam eu și cu doctorul să găsim un bucatar, intră în cameră la noi un străin; un om ca de 45-50 de ani; scurt, gros, vorbind tare, mișcându-și corpul ca la Viena, cu mulțime de cochetării care la noi se nu resc țachisme.

D-ta ești Bolintineanu? mă 'ntrebă el românește.

Eu, domnule. Ce-mi procură onoarea?... Eu sunt Gabrieli.. Român... Colonel din Revoluția maghiară... astăzi emigrat... am auzit, că ești aici... Oh! dar cât de rău vă aflați într'acest han!... veniți dincolo la noi, la hanul lui Mavridi, acolo sunt sobe în camere și paturi așternute... o să fim cu toții..

Ce, domnule, este dar o locandă aici.. mergem îndată... șiți mulțumim c'ai avut bunătatea să ne vizitezi... prin Dumneata am aflat această bună știre..

Eu mă duc înainte să vă prepar camerele... vă aștept... veniți...

Vorbind astfel, colonelul Gabrieli eși, făcând mulțime de complimente militarește.

Noi primirăm această știre c'o vie plăcere. După o oră, încarcerăm și meraserăm la biroul lui Mavridi, unde găsirăm toate cum le spusese d. Gabrieli.

Este timpul a zice două vorbe despre Bulgaria în care ne aflăm anume și despre care avem a vorbi mereu de aci înainte, în cursul acestei scrieri.

Țara acessta făcea parte altă dată din Tracia despărțită în Tracia proprie, Moesia și Dacia. Moesia se întinde de la muntele Hemus până la Ister (Dunărea), se mai numea și Mysia, după numele Mysienilor din Asia. Cele mai fruntașe popoare din această provincie erau Tribalii, Crobisianii, Trerii, Tilatienii, Scordicii, Dardanianii, și Poeonienii, ce se aflau toate așezate spre nordul Danubiului. Moesia se împărțea sub Romani, în inferioară și superioară, adică de jos și de sus. Moesia superioară era Serbia din zilele noastre, cea inferioară Bulgaria despre care avem să vorbim.

Perșii, Macedonenii, Romanii, Bizantinii, și mai în urmă barbarii au domnit peste această țară; mai târziu Bulgarii, apoi Turcii.

De la satul Roduevăț, pe Dunăre, începe Bulgaria. Bulgaria se desparte de Rumelia, (Rumeli), prin râul Kamteti și prin Balcani care fac, cu munții Sardici, hotarele ei spre sud; la vest se mărginește cu Serbia; spre nord cu Valahia noastră de care o desparte Dunărea și spre est cu Marea Neagră. Intinderea ei este de 1740 mile pătrate geografice. Spre sud sunt mulți munți care spre nord se pitulesc. Această parte este foarte roditoare; are lunci coperite de pășuni, are grâne frumoase și vinuri.

Bulgaria este udată de mai multe râuri. Religia domnitoare este aceea a bisericii Greco-orientale ca și a noastră, ea se desparte, politicește, în patru sandjacuri: al Sardicei sau al Sofiei, al Vidinului, al Silistrei și al Nicopolului.

Voi vorbi de poporul bulgar care locuiește astăzi țara. Trebuie să se facă deosebire între aceste două ramuri ale poporului Bulgar, Bulgarii de la Volga și Bulgarii de la Dunăre. Lucrările erudite ale lui G. F. Muller (Magide Busching t. XIV) și ale lui Frachn (vezi ediția sa d. 16 n. Tossian și noile băgări de seamă date de acesta în memorandele Academiei de științe din St. Petersburg, 6 serii, secția științelor politice ale istoriei și filosofiei t. I p. 527—577) au recunoscut vechea strălucire a acestora.

Mai multe horde din poporul bulgar de la Volga, amestecate cu Slavi, veniră către anul de la Hrist. 501 pe malul Dunărei. Încă în anul 488 făcuseră o excursie în Moesia sub regele lor Busas; însă atunci îi bătu și îi învinse Teodoric, rege al Ostrogoților (vezi Toummann Untersuchungen și Engel în marea istorie universală).

Pe la anul 501 și 502 dar, Bulgarii înceară Tracia și o prădară. Iată ce zice autorul miscel-lor lib. 15. Bulgarii au prădat Iliria și Tracia în anul 501. Acest fapt este însemnat încă în Sfântul Teofan în cr. ad. ann. 11 Anastasii. În Anastasiu Bibliotecarius în hist. ecl. p. 5. Cedremus t. I p. 358 Zonaras t. 2 p. 55. Marcelus Comes în cr. indiction 10. Propo et Ariano Cos. zic că acești Bulgari înceară din nou Tracia l. anul 502, și Romanii nu putură să-i oprească. Către acestea împăratul Anastasiu îi încarcă de daturi, numai ca să treacă Dunărea înapoi. Bulgarii trecură atunci în Panonia (Ungaria) pe care o prădară și goniră pe Goți.

În anul 504 Teodoric, rege al Ostrogoților, trimise la Sirmium, după Bulgari, pe locotenentul său Peta-Comites, cu oștiri ce bătură pe Bulgari și uciseră pe capul lor. (vezi Marianus Scotus în cr. Casiodorus pariter în cr. Sems Calvisius în op. chr. ex sigonio). Pe la anul 530 Bulgarii iară înecară Tracia și-i goniră Mundon (vezi Marcelin chr. indice 8 Compadio et Oreste coss); în anul 538 Bulgarii cotropiră Dacia trecură în Tracia pe care iar o prădară. Romanii, sub comanda lui Justin și Vandarius respinseră pe Bulgari. Justin căzu în bătălie. Cei doi regi ai Bulgarilor Volguer și Deungo, muriră în rezboi: dar armata Romană întorcându-se, află alte noi horde Bulgare care le lovi și le puse pe fugă (vezi Teorancus în chr. ad ann. 13 Justiniani).

Pe la an. 569 Bulgarii înecând iar Tracia sunt respinși peste Dunăre de Tiberiu (vezi Setus Calvisius în op. chr. et Gerund) douăzeci și opt de ani mai târziu o hordă Bulgară bătă oarecum pe Romani (Ant. historiae Miscellae).

Către mijlocul secolului 7-lea alte horde Bulgare veniră spre Dunăre și unite cu Bulgarii ce locuiau de câțva timp Dacia (principatele noastre) și alți barbari, trecură Dunărea și merseră să se așeze în Tracia. Iată ce zice autorul Miscellelor într-o această: „În timpul lui Constante II Corvat sau Cubrat, rege al Bulgarilor, fiind aproape de ceasul morții, chemă pe cinci fii ai săi și le zise să nu se despartă unii de alții și să nu serve nici o nație străină; dar puțin timp după moartea aceluia rege, cei cinci frați se despartiră, fratele cel mai mare, numit Butaia, urmând sfatul părintelui său a rămas în țara lui; cel d'al doilea numit Cantarag a trecut râul Tanaide ¹⁾ și s'a coborât într-o parte ce se afla în față cu

1) Donul,

a fratelui său cel mare. Al patrulea și al cincilea frate, trecând Dunărea, unul din ei se așează în Panonia proprie, supuindu-se cu toți ai săi șaganului Avarilor (anul 66) și cel-lalt, adică al cincilea frate, mergând în Pentanoc (Benevent aproape de Rovena) se așează printre Creștini. Cel d'al treilea din acești frați ce se chema Harparuh ¹⁾ trecând Dnieperul și Dniesterul s'a dus într'un loc care se chiamă Honglon ²⁾ și s'a așezat între Dunăre și cele două riuri ce am numit mai sus. Indată ce aceste horde se așezară în cinci locuri și printr'aceasta se slăbiră veni un popor de Cazaci din fundul Verziliei și înecă toată țara până la marea Neagră. Butaia, fratele cel mare, se supuse cu ai săi acestui popor Cazac."

Sfântul Teofan și Sfântul Nicefor sunt tot de aceeași opinie.

Autorul hist. Miscellae adaogă.... „Dar Impăratul Constantin, auzind că o viță de trei ori necurată, a și întins corturile spre Honglon și că apropiindu-se de Dunăre, prădă Moesia de jos și noua Dacie, s'a întristat foarte și a dat ordin oștirilor sale să meargă să-i bată pe mare și pe uscat.... La vederea unei armate așa de mari, Bulgarii, înspăimântându-se, s'au adăpostit în Honglon unde se îngrădiră. Acolo rămaseră trei zile și nici Romanii nu cutezară să-i atace, nici Bulgarii nu se apărară.... împăratul fii d bolnav și silit să meargă la băi, ...se întoarse și lăsă oștiri, orânduindu-le să prevegheze asupra Bulgarilor și de ai război dacă vor încerca să iasă d'acolo; dar la din împotriva, să-i inchiză cu ziduri. Dar îndată ce plecă împăratul, cavaleria Romană se retrase, fără cuvânt. Atunci Bulgarii eșiră din fortificațiile lor, goniră pe Romani, u-

1) Asparuc.

2) Ținutul dintre Prut, Dunăre și Marea Neagră.

ciseră mulțime din ei și îi goniră spre Dunăre pe care apoi o trecură și purceseră până la Varna. Acolo Bulgarii, aflând înlăturările proprii de apărare din cauza Dunărei ce aveau în spate și marea Neagră și muntele Hemus ce aveau înaintea lor și în lături, rămaseră acolo... Așezară pe Sârbi la strâmtoarea muntelui Hemus; pe Beregebori, spre orient; și spre miază-zi până către Arabia (Panonia și Iasigia) așezară pe cele șapte alte vițe ce se aflau sub dominația lor. Când deveniră mai numeroși, începură să prade cetățile și orașele Romanilor. Împăratul căută să facă pace cu ei și suferi rușinea (pentru păcatele Romanilor) să le dea un tribut pe tot anul.⁴

În anul 680 Bulgarii dobândiră adaos la tribut.

De la acea epocă, după câte-va lupte fericite contra romanilor, Bulgarii fundară un regat neatârnat. Pe la anul 665 Bulgarii sub regele lor Bogoris, luară religia creștină¹⁾. Acest regat se află adesea ori în luptă cu împărăția Bizantină și la urmă se făcu provincie a ei. Cel din urmă șef al acestui regat, Samuel avu mai multe învingeri asupra Bizantinilor. Aliați cu Valachii, încaseră Macedonia, trecuseră valea Tempei și râul Penea și era să intre în Pelopones, când Nicefor Uranus general al împăratului Basiliu îl ajunsese lângă râul Sperhiu și sparse oștile lui. Samuel ridică alte oștiri și dete alte mai multe bătălii, dar în bătălia de la 1014, armata lui se fărâmiă cu totul și regele Bulgar luă fuga. După moartea acestui rege, următorul său bătu odată pe Greci; dar, ucis de un văr al său, acest din urmă se puse în locu-i și se supuse Grecilor. Bulgaria se făcu provincie Bizantină și Basiliu

1) Creștinismul la ei a fost propagat de către frații Metodiu și Ciril. Aceștia sunt inventătorii alfabetului Cirilic.

luă numele de Bulgaracton. Această stare de sclăvie domni până în timpul împărăției lui Isac Angel.

Acest împărat punând bir nededat asupra provinciilor sale, nemulțumi popoarelor. Doi frați Români Petre și Asan ce se aflau la Constantinopol, se presintară înaintea împăratului, protestând în potriua acestei măsuri. Împăratului i se păru că unul din ei se esprimase cu multă cutezare, îi dete o palmă. Asan ce fuse cel înfruntat, se inturnă în muntele Hemus la ai săi, sculă pe Bulgari și pe Români, aceste două popoare, unite, coborără din munții lor și făcură cele mai mari turburări.

După ce bătură de trei ori oștirile lui Isac Angel, Asan se proclamă rege al Bulgarilor și al Românilor în anul 1187. Un an mai târziu, împăratul perdu cea mai mare parte a oștilor sale în poalele muntelui Hemus într'o bătălie împotriva lui Asan.

Mai târziu Basil Vatages se ucise și oștile sale se răspândiră într'o bătălie în potriua lui Asan. Acest din urmă învinse pe greci de mai multe ori încă.

Dar după moartea lui Asan și a fratelui său tronul rămase lui Ion frate mai mic ce urmă cu succes lucrarea începută de cei doi frați ai săi.

Popa Inocent III trimise lui Ion un legat ca să-l recunoască rege al Macedoniei, al Tesaliei al Bulgarilor și al Romanilor. Lăuda pe rege că se cobora din sângele Romauilor (Gesta Innocent III pa. 32 n. 68) ut sicut genere sic sis etiam imitatione Romanus et populus terrae tuae de qui sanguine Romarum se asserit descendere..."

După luarea Constantinopolului de Latini în anul 1204, noul împărat Balduin de Flandra, dete știre lui Ion care îi scrisese, încredințându-l

despre sentimentele lui pacifice, că de aici înainte să'i scrie ca la un suzeran, iar nu ca la unul de potrivă cu el. Ioan, drept răspuns, purcese împotriva lui cu armată și risipi oștile împăratului. Comitele de Vlois și mulțime de cavaleri periră în luptă. Impăratul căzu prins.

Atunci Ion luă nume de Romeoston.

Florilă, urmă după Ioan. Acest Florilă era nepotul lui Ioan; dar fu gonit, doi ani la urmă în anul 1217 de Ion fiul lui Asan. Acest rege bătu odată pe Greci și 'n urmă se legă cu ei împotriva Latinilor. Muri în anul 1241. După dînsul, domni Coloman care lăasă tronul lui Mihai Asan; după acesta mai veni Coloman II. Cu acest din urmă se sfârși ramura regilor de sânge român.

Din acea epocă și până la venirea Turcilor în Europa, istoria Bulgarilor nu are nimica însemnat. Acest regat trăi dar de la 1186 până în 1389. Această din urmă epocă este aceea a bătăliei de la Cosova, după care Murat I Sultanul subjugă pe Bulgari. Baiazet I curmă cu totul neatârarea lor.

Să ne înturnăm la Rusciuc-

În noua noastră locandă nu furăm mai fericiți; bucătăria lipsea și furăm nevoiți a ne hrăni iarăși cu halva și cu pâine. Găsirăm un bucătar, un emigrat polon. Îi cumpărarăm unelte de bucătărie și'i darăm bani înainte, acesta ne făcu bucate două zile, apoi dispăru pentru totdeauna cu tîngiri cu tot.

Timpul trecea și sorumea nu venea. După o lună de așteptare sosi în fine răspuns că guvernământul să'impotrivea să o lase să vie acolo; această împotrivire era năs-

cută nu este îndoială, din ura acelui guvernământ pentru oamenii de la 1848 ; căci ori cine poate lesne înțelege, că de ar fi venit sorumea la mine, nu s'ar fi periclitat liniștea publică'n țară. Nefericită nație, sărmană Românie ! fii tăi ce naști și crești cu sângele tău, sunt de multe ori mai răi și decât străinii, pentru tine ! și iată de ce ai tot dreptul de a te teme că viitorul ascunde mormântul tău ! Doctorul săvârșise trebile sale ; acum dar, puteam a pleca la Constantinopol.

Inchiriarăm o trăsură ce se chiamă acolo arabă, cu doi cai să ne ducă la Șumla. Câțiva cunoscuți precum și însuși Pașa militar, ne consiliara să fim bine preparați pentru cale, despre mijloacele de apărare la întâmplare de a întâlni tâlhari, fiind-că drumurile nu erau sigure. Pașa ne promise să ne dea doi ascheri până la Șumla. Noi mulțumirăm și refuzarăm. Acest fel de escortă mai mult atrage vegherea tâlharilor, făcând să presupuie că călătorii sunt persoane de la care are să ia ceva. Escortele, te lasă în mâna tâlharilor și dosesc în loc să stea să te apere. Pentru orice 'ntâmplare luai de la colonelul Gabrieli două pistoale turcești și o sabie ungurească ce era încă ruginită în sânge de om. Atenția noastră era îndreptată către alt inamic mai ireductabil decât tâlharii, către gerul ce

domnea atunci, astfel ne învelirăm în cojoace groase.

Astfel căpuiți pornirăm în Rusciuc.

După trei ore, de cale, ajunserăm la o cafenea, într'o câmpie deșartă. Se făcuse seară. Turcul cu trăsura, ne spuse că avem să trecem noaptea într'o cafenea. Ceea ce se și făcu, cu mare neplăcere a noastră, din cauza necurăteniei și adâncei mizerii ce aflarăm într'acest loc.

A doua zi urmarăm călătoria noastră către Șumla.

În fie ce sat ajungeam, eram nevoiți sau să ne oprim mai multe ore dacă era ziua, sau să mânem, dacă era noapte. Astfel o cale de 31 de ore cu piciorul, noi o făcurăm în opt zile. În a treia noapte ajunserăm la un sat bulgar. Aici chehaiaoa satului ne duse să trecem noaptea la o familie bulgară.

Câtă schimbare în casele și viața Bulgarilor de casele și viața Turcilor. Aici tot era în mai mare rânduială, curățenie și îndestulare. Bulgarul ne primi cu mulțumire. Iar această mulțumire, se schimbă în entuziasm când auzi că eu, cel puțin sunt de credința lui. Ne înțelegem cu dânsul și cu femeia sa, prin mijlocirea unui Evreu ce luaserăm cu noi din Rusciuc ca drago-man până la Șumla.

Femeea Bulgarului ne prepara o cină

simplă dar curată. Bărbatul său eșise din casă pentru alte rândueli ; eu cu doctorul ședeam pe pat și vorbeam felurite lucruri; se vede că Evreul nostru spusese acestor oameni simpli că unul din noi este doctor căci, în timpul ocupației sale cu bucatele, înturnă capul cu sfială către doctor și-l întrebă dacă este adevărat că este medic. Doctorul ce cunoștea limba boemă foarte bine, înțelese întrebarea ei și răspunse afirmativ.

Atunci te voi întreba ceva, mai zise femeia.

Spune-mi ce lucru ?

Nu voi până nu va fi de față și bărbatul meu.

Intr'acest moment soțul ei intră. Femeia îi vorbi cu jumătate voce și bărbatul îi dete voia a face întrebarea sa.

Doctorul și deschise urechea ca să 'nțeleagă bine vorbele femeii, așteptându-se să-i spue vre-o maladie foarte gravă sau misterioasă. Femeia îi zise că sunt patru luni de când le-a perit un vițel și că amicul meu, în calitate de doctor, să-i spue numele persoanei ce l'a furat.

Această întrebare mai mult decât simplă ne făcu să râdem.

Dar doctorul îi răspunse cu bunătate că medic este una și fermecător este alta. Ceeace umplu de mirare această familie.

Dimineața plecarăm și darăm acestei familii câți-va bani pentru ospitalitatea care primisem. Dar ei se supărară și ne înapoiară banii zicând că nici părinții lor, nici ei n'au vândut ospitalitatea cu bani. Femeia ne puse în trăsură și merinde.

A treia noapte o trecurăm mai rău de cât cea dintâi. Seara ne apucă într'o pădure. Conducătorul nostru perduse calea; caii oboseți de lupta ce încercară spărgând neaua cu piepturile și trăgând o trăsură cu roate prin nămeți, nu mai mergeau. Fără voia noastră trecurăm noaptea în pădure. Aici găsirăm un adăpost, făcurăm foc mare și ne puserăm în preajma focului. O turmă sau haită de lupi se auzea urlând în vecinătate, ceea ce făcu caii să tresară și urlatul se apropia din ce în ce. Doctorul nu avea arme; Turcul avea un iatagan; toată speranța noastră rămăsese în cele două pistoale și în sabia lui Gabrieli la întâmplare de a fi atacați de lupi.

Evreul nostru atât se nspăimântase, în cât plângea cu hohot.

Spaima lui ne făcea curajoși și ne distra. Intre altele, ca să spăimântăm și mai mult pe dragomanul nostru, ziserăm că lupii au obiceiul, de părăsesc oamenii ce întâlnesc, îndată ce le arunci corp de vită; că noi trebuc să sacrificăm pe unul din

noi; ca să scape doi; să se arunce unul ca să-l mănânce lupii și ceilalți doi, în timpul acela să fugă. Că pentru aceasta, să tragem noi trei la sorți și pe care ar cădea sorțul să-l sacrificăm. Această propunere deși era o glumă ne-adevărată, făcu mare impresie Evreului. Se aruncă plângând la picioarele noastre, ca să nu facem una ca asta, căci el este sigur că sorțul are să cază pe dânsul, căci s'a născut nefericit pe lume și c'ar fi mai bine, la asemenea întâmplare, să ne luptăm cu lupii câte patru sau de nu cel puțin, mai bine să sacrificăm caii.

Către acestea lupii se apropiau; îi simțeam după urlatul lor și după spaima cailor ce din ce 'n ce părea că crește.

Atunci Turcul ce până aici era indiferent, strigă repede „ne mănâncă lupii!“ Aceste vorbe zise cu spaimă, făcură să cază Evreul cu capul la pamânt, Turcul nu află altă ușurare decât prin blesteme ce toate se 'ndreptau la noi.

Doctorul deveni serios și mă întrebă ce este de făcut.

„Ea un pistol, îi zisei eu; celalt să-l dăm Turcului, eu voi rămânea cu sabia. Vorba este să ne apărăm să ucidem unul său doi și suntem scăpați. Aceste fiare au obiceiul îndată ce ucizi unul din ei, ceilalți sar pe dânsul și-l mănâncă. Dar sper că nu o să

ajungă lucrul nici acolo, fiind-că avem un foc mare, care poate să ne serve ca un azil, lupii nu se apropie nici odată de toc“.

În scurt, abia ne aruncarăm ochii, mai departe pe unde cădea lumina focului și văzurăm vreo șase lupi, oprți într'o distanță unde razele focului începeau a fi mai groase, căutând la noi și clănțanind dinții, cu niște țipături neplăcute.

„Iată efectul focului, zisei doctorului. N'ai nici o teamă.

„Nu este trebuință nici să tragem în ei, mai ales că pulbera și cu gloanțele sunt în ladă și de vom seca pistoalele nu o să avem cu ce le încărcăm din nou. „Evreul nostru era jumătate mort. Doctorul puse mulțime de lemne pe foc „Iată foc, zise el, dacă focul are să ne scape“.

Mărturisesc că era una din scenele cele mai fioroase ce am văzut în viața mea, un pictor ar fi putut face tabloul cel mai interesant; o noapte de iarnă în pădure, pământul acoperit de nea, un foc mare, lângă care patru oameni, se vârau cât puteau să scape de ger și de lupi; doi cai ce tresăreau neîncetat, sforăind și cătând să rupă legăturile lor; iar la o distanță de la foc, mai mulți lupi clănțanind din dinți și uitându-se la oameni și la foc. Această scenă ținu câteva ore. Când fuse aproape de ziuă lupii plecară. La ziuă au-

zirăm în pădure nu departe de noi, strigătul unor oameni ce treceau cu carele lor încărcate.

Noi înhămarăm și eșirăm la drumul cel mare, de unde trecătorii ne 'ndreptară la un sat.

Până la sat, făcurăm trei ore și odată acolo Turcul nu voi să meargă înainte. Eram într'un sat turcesc.

Toate aceste sate au o casă de mosafiri ce se chiamă conac. Chehaiaoa satului ne duse la conac. Aici Turcii ne ospătară cu bucate de ale lor din care nu putui nici gusta afară de un pilaf. Țăranii Turci sînt oamenii cei mai curioși ca să vază călătorii ce trec pe la ei și ca să afle cum merg lucrurile împărățiilor. Abia intrarăm în casă și iacă mulțime de Turci, cu turbanele cât banițele și trențăroși. Care cum venea, ședea jos și după cinci sau zece minute de ședere și de nemișcare se îndrepta către noi, zicându ne bine ați venit. Vizitiul le spuse ceia ce ni se întâmplase noaptea în pădure, lucrul ce făcu pe Turci să și smulgă o parte din barbă, în mirarea lor.

Ei ne priviră din acest moment ca niște oameni ce Dumnezeu Alah păstrează pentru lucruri mari, ca niște sfinți, ca să zic astfel și cât șezurăm într'acest sat, ne aduseră peșcheșe și ne dară tot felul de înlesniri.

A doua zi ne urmarăm călătoria.

În timp de iarnă, când comunicațiile sunt mai oprite, pământul acoperit de ninsoare. călătorul n'are nimic a spune despre această țară, într'un interes arhiologic și pitoresc. Mă voiu mărgini a număra întâlnirile neplăcute ce 'ntâmpinarăm și observațiile noastre.

Două trei zile trecurăm a spune fel de fel de întâmplări de lupi și de tâlhari, lucruri ce ocupau mai mult spiritele noastre. Doctorul îmi spuse, între altele, o întâmplare a lui cu hoții în Macedonia.

Iată cum îmi istorisi întâmplarea sa.

„Eram doctor de regiment. Regimentul meu era în garnizonă la Salonic, unde se făcuseră înainte niște neorândueli. Într'o zi îmi veni ordin să plec îndată la Monastir pentru niște trebi de organizație a unui spital.

„Plecai călare în societate cu patru călători și cu tătarul ce purta scrisorile de postă. Nu departe de Monastir, trecurăm printre două dealuri cu păduri, un pasagi strâmt și pe care trebuia să urcăm. O detunătură de carabină ne deșteptă pe toți din reveriile noastre. Tătarul ce mergea călare înaintea tuturor, zăcea în pulbere, lovit în cap de sburăturile din carabină. Eu eram mai aproape de dânsul: călătorii ce veneau în urmă, întoarseră repede caii

și o croiră la fugă. Când mă trezii bine de această amețală, înțelesei că eram înconjurați de tâlhari, voii să scap prin fugă, dar era prea târziu, cincisprezece carabine era îndreptate asupra mea din umbra unui stufis, pe când patru tâlhari căutau în sacul Tătarului să găsească bani.

„Unul din tâlhari îmi strigă în limba greacă :

Doctor ești tu ?“

Doctor îi răspunsei eu într'această limbă. Să nu-l stricați. Mai zise acesta către ceilalți tâlhari și 'ndată carabinele lor se plecară. Vino după mine. Mai adăugă tâlharul ce-mi păru a fi căpitanul cetei.

„Fără a zice o vorbă, mă luai după dansul. Alți tâlhari veneau după noi. După ce coborâram și urcarăm de mai multe ori, prin locuri păduroase și pierdute ajunserăm la poalele unei râpe sub care se afla o scorboră. Aici era locașul căpitanului.

Intră înăuntru ! îmi zise el.

„Intrai, fără să aștept să mi se repete vorbele.

„Aici văzui o femeie de vre-o patruzeci de ani, în costum albanez. Trăsurile ei spuneau c'a fost frumoasă, deși pelița îi era veștedă. Ochii ei vii, cătarea-i desprețuitoare, dar pătrunzătoare totdeodată, crețurile frunței sale, spuneau că'n tinerețea

sa, inima ei a fost prada patimilor vije-lioase.

„Mai spre fundul peșterei, pe un pat de pae, erau culcați doi copii de cinci și șapte ani, îngenunchi lângă pat, sta plecată pe copii, o fată de vre-o cincisprezece ani, o frumusețe de cele mai rari ce am văzut de când trăesc (dar după Luiza mea, neapărat).

Nu-ți voi face portretul ei; dar îți voi spune ca să-ți faci o idee precisă, că se-măna cu Elena; grația cea mai poetică a minunatului Omer.

„Ochii ei erau plini de lacrimi.

Căpitanul mă luă de mână și mă duse lângă copii.

Vezi tu, îmi zise el, acești copii? dacă ești doctor precum zici tu, să mi-i vindeci de boala ce pătimesc; de nu-i vei vindeca îți voi tăia limba, nasul și urechile.

Dar dacă îi vei vindeca? îl întrebai eu.

Îți voi da drumul să pleci. Inșă, spune tu ce boală au?

„Eu m'apropiai de bolnavi, fără multă cercetare era lesne de 'nțeleș copiii aveau niște friguri intermitente. „Mă prinț îi zi-sei eu, în scurt timp să-i fac sănătoși“.

Dumnezeu să-ți scape viața! zise că-pitanul.

Dar am trebuință de sulfat de chinină, aceasta se găsește la spițerii în Salonic.

„Vei avea câte vrei... dar să scriu numele acestei doctorii.

Scosei creionul și scrisei pe un petec de hârtie, sulfat de chinină.

„Căpitanul chemă un tâlhar și-i zise“ : vei merge în Salonic, la cea dintâi spițerie și vei cere doctoria ce este scrisă aici, plătind. Măine de noapte să fii aici... mergi! și omul se supuse fără să ceară nici o explicație și fără murmure.

Mă apropiiai încă odată de copii, le cercetai pulsul și văzui că erau în perioada de căldură.

„Fecioara greacă se uita la mine c'o căutătură că părea că se roagă să dau viața și sănătatea copiilor. Ea era fiica căpitanului, nevasta lui era cea mai trecută despre care am vorbit mai sus.

Un tâlhar ajunsese atunci suflând și spusese că pe cale trec doi străini cu două femei și cu mai mulți servitori și bagajuri.

La puști și la tufiș! strigă căpitanul.

Și toți tâlharii eșiră din toate părțile. Căpitanul se puse în fruntea lor și plecă, după ce sărută pe fată și pe cei doi copii zicând : „acești străini se apără cu arme, cine știe, dacă vă voi mai vedea sau nu“. Apoi îndreptându-se către mine. „Tu 'mi ești dator viața : pentru aceasta să-mi faci copiii sănătoși... șezi aici în peșteră, dar ia

seama, nu cerca să fugi, căci în loc de libertate, vei afla moartea“.

„Zise, plecă și se făcu nevăzut cu oame-
nii săi.

„Iată-mă singur cu cele două femei. Intru în vorbă cu ele, dar soția căpitanului părea foarte preocupată de noua întreprindere ce soțul ei plecase a face.

„Cu cât priveam acca copilă, cu atât descopeream în ea frumuseți și grații. Zică filosofii și toți partizanii urâtelor ce vor voi în potriva frumuseții fizice, că femeea ce este numai frumoasă seamănă cu o frumoasă floare, fără parfum, că frumusețile fizice trec și numai cele morale rămân și alte multe; dar eu, știu un lucru și sănătos că este frumos lucru o femeie frumoasă și va fi totdeauna mai presus de cele ce nu sunt prea frumoase, dar au suflet frumos. Nu'mi venea să despart ochii de dânsa, de fata căpitanului. O plângeam că se află în condiția tristă de a trăi în mijlocul tâlharilor.

„Incetul cu incetul mă dădui cu viața tâlhărească și peștera mi se părea mai frumoasă decât palatul împăratului: din cauza fetei căpitanului. Cu toate acestea nu o iubeam; dar trebuie să știi că frumoasa sub orice formă ni se va înfățișa, are o mare parte de nrâurire asupra sufletelor noastre. Nu știu dacă mă nțelegi ce zic? Voi să zic că

omul adoră frumosul, fără ca amorul să aibă vr'o înrăurire în sufletul său, precum de multe ori, ne răpește un peisagiu frumos, o cadră, o floare, etc; astfel eram eu răpit de această poetică ființă.

„Niște detunături de puști și niște strigări omenеști veniră până la noi. „Ia prins! zise Violeta (acesta era numele fetei), sărmanii oameni, mai zise ea, poate i-au rănit și poate i-au ucis și ce este mai trist că sunt și femei!

„Vorbind astfel, ochii săi ce totdeauna erau scăldați într'o rouă de lacrimi, lăsară să curgă două șire de mărgăritare pe fața ei albă și frumoasă.

cVezi dar că inima acestei fete era frumoasă ca figura sa. Din floare ese ghimpi și din măracini flori. Astfel se întâmplă și cu oamenii, natura are și capriciurile sale.

„Eram în gura peșterii. Văzurăm tâlharii înturnându-se, în mijlocul lor veneau doi francezi legați; unul era rănit la braț. Doi palicari purtau ținind unul de cap, altul de picioare, o damă europeană, leșinată, altă damă venea singură.

„Căpitanul sosi mai, nainte la gura peșterii unde depuse carabina. „Astfel pătinesc toți, strigă el, ce îndrăsnesc să se'mpotrivească lui Catargi-Iane“. Acest căpitan se numea Catargi-Iane ce astăzi este celebru

în tot Orientul și-a mutat tronul său în lăturile Smirnei.

„Avem un rănit aici. Imi zise Catargi-Iane vino de-l leagă, căci nu voi să moară. Zise și plecă către o altă scorbora, la zece pași de unde ne aflam și unde depuseră pe cei patru călători francezi. Eu mă luai după el.

„Văzui mâna lordului rănit, zic lordului, căci orientalii dau acest nume tuturilor Europeanilor ce călătoresc pe la dâșii, rana era ușoară. Il legai.

„Veni rândul damei leșinate ce se deșeptase și iar se abătuse. Apoi rândul celorlalți doi, pentru care nu avui ale oferi decât vorbe consolatoare. Cei doi bărbați erau Engleji și acele dame, soțiile lor legitime.

„Cel mai în vârstă din bărbați era de 40 de ani; cea mai în vârstă dintre dame de 30 de ani. Damele erau frumoase și cu maniere ce spun că trăiesc într'o societate nobilă.

„Amândouă blonde, ochii albaștri plini de seninătate și liniște, păr bălai, sânuri albe ca ninsoarea, buze rumene ca floarea laurului roșu ce crește pe malul râurilor Greciei. O delicatețe și proporție în trăsuri atât de distinse, cât da timpul frumuseței visată de artiști și poeți.

„Când acești patru fură în stare de liniște

a spiritului iată ce le zise Catargi-Iane. „Ziceți că bani nu aveți cu voi, dar că să aveți în țara voastră și ca să călătoriți pe aici, trebuie să aveți scrisori către bancheri la Salonic, la Smirna, nu-mi pasă, veți scri o carte la bancherii voștri, în termen de trei zile, să trimiță o mie de livre aici. Dacă după trei zile, banii nu vor veni, soarele se va stinge pentru ochii voștri, veți peri tăeți bucată cu bucată. Ceea ce zice Catargi-Iane, se va face. Acum vă las, să scriți, iată cele trebuincioase pentru aceasta.“

Vorbind astfel, le dete hârtie și negreală și plecă, dedat fiind să dea ordin și să nu asculte nici odată observații.

„Cei doi Engleji scriseră la bancherul lor dela Salonic, după zisele lui Catargi-Iane, mulțumiți să scape atât de lesne.

„Ei imi spuseră cine sunt și eu le istorisii cum eram prins în acel loc.

„Căpitanul luă scrisoarea de la prinși și o trimise pe unul din palicarii săi la Salonic.

„Seara veni. Pe cele două dame le destinară să doarmă într'o mică peșteră din stâncă ; pe bărbații lor într'alta unde se adăpostea tâlharii cei de rând.

„Eu trecui noaptea cu căpitanul, culcați lângă copiii bolnavi. Mama și fata aveau patul lor în fundul peșterei. Seara însă,

căpitanul trimese un miel fript celor patru călători, iar pe mine mă puse la masa lui, nevasta și fișa ne serviră.

„A doua zi de dimineață veni omul cu chinină de la Monastir. El aducea un vas plin de această doctorie.

„Eu dădui câte 6 grame de chinină bolnavilor. Chinina le făcu bine, căci în ziua viitoare când era termenul să-i prinză frigurile, copiii, ca nici odată de o lună, se sculară și se jucau la ușa peșterii.

„Aceasta atrase simpatia căpitanului asupra mea.

„Mă hrănea de minune și mă adăpa cu vin de șampanie.

„Violeta, fata căpitanului începuse să mă vază cu ochi de simpatie și eu nu mai puteam deslipi ochii de la dansa.

„Englezii, deși osebiți de femeile lor, puteau însă să se vază ziua. Erau neodihniți, căci nu erau siguri, dacă bancherii vor trimete banii.

„A doua seară, în ajunul zilei când se așteptau banii de la bancher, Catargi-lane, dete ordin să se pue o masă de șapte tale. Ne invită pe toți la masă. Soția și fiica lor, încă se puseră ca să ție compania damelor Engleze. În timpul mesei eu fusei însărcinat să fac pe dragomanul în limba greacă și en leză. Damele Engleze erau încântate de frumusețea și modestia Violetei.

mă punea pe mine să'i adresez în limba greacă complimentele lor pe care le amestecam cu ale mele.

Spre curmarea mâncărei, Catargi-Iane, prinse la chef, cum zice Românul cel vechi. Dar cheful, la dânsul era melancolic. Trebuie a mărturisi că la neamul grecesc, sentimentul de patrie este foarte tare, îl găsești chiar în inima tâlharilor de păduri. Catargi-Iani era patriot. Astfel se puse să ne vorbească de suferințele Greciei și fuse un minut când ochii săi, lucru de mirare ! se umplură de lacrimi. „Uitați-vă, strigă el, câtă nedreptate este aici între oameni : sunt sigur că'n inima voastră mă urăți, căci nu vedeți în mine decât un tâlhar, ce ia averea și viața aproapelui său, prin putere ; dar statele cotropitoare, fac altceva mai bine decât mine ? zicând astfel, ne dete câteva exemple. *„Nu este mântuire pentru omenire, adaugă el, totd'auna cel slab va fi robul celui mai tare“*. Apoi căzând într'un fel de gândire. „Nedreptățile omenești m'au făcut tâlhar“. După masă căpitanul puse pe fiesa să ne cânte cântece grecești. Violeta se supuse, luă o tamburică lungă cu care se 'nsoți și cântă cu versul cel mai fraged, cel mai dulce, cel mai încântător două cântece patriotice.

Noi eram toți atât de răniți, încât uitaserăm că ne aflăm în peștera tâlharilor

și că viața noastră era mai puțin sigură decât o barcă aruncată în valurile mărilor. Miezul nopții trecu. Damele Engleze se duseră să se culce, soții lor le urmară, Noi mai rămaserăm.

„Catargi-Iani, îmi zise dacă într'o săptămână de astăzi înainte copiii mei vor fi bine precum sunt vei fi liber să te duci unde îți place. Cât pentru acești străini, mâine chiar au să fie liberi sau tăiați în bucăți. Culcăte și te odihnește. Tu femeie și tu fată faceți asemenea. *Timpul ce doarme omul este cel mai dulce în viață, dacă și atunci nu visezi nedreptăți omenești.*

„Noi ne culcarăm toți pe la locurile noastre. Două ore după ce adormii, mă deșteptai repede în sunetul pistoalelor și strigătele căpitanului. Mi se păru că ascherii pașii călcase acel loc.

„Tâlharii în genere se află atât de preocupăți de grijile de a prăda și de temerea ce au de a se vedea spânzurați, în cât nu le rămâne timpul a se gândi că Dumnezeu, după ce a făcut omul, văzând că nu este bine a fi singur, a luat o coastă din coastele lui și a făcut femeia. Cu toate acestea, se află niște excepții ce nu uită că femeia împodobeste viața omenească. Astfel de excepții erau și printre palicarii noștri. Fru vusețea occidentală a damelor Engleze deșteptase într'un chip cu totul grosier, simțurile lor,

șase dintre dâșii, complotară, într'această noapte, violarea persoanei acestor dame. Pe când ele dormeau, ei strecurându-se ca niște umbre în scorbora lor, cercară să execute proiectul brutal și criminal ce'și făcuseră. Dar una din dame, deșteptându-se scoase un țipăt teribil, 'nainte de a i se pune pe gură o batistă. Acest țipăt atrase atenția căpitanului ce nu adormise încă ; presupuse ceva și luând două pistoale, se duse în scorbora străinilor. Ajunse la timp. Cu o descărcătură de pistol fărămă capul celui dintâi ce cutezase a pune mâna pe acele dame, cu altă descărcătură, așternu pe pământ un alt cutezător. Ceilalți căzuseră în genunchi înaintea căpitanului cerând grație, pe când acesta le făcea o lecție de morală. Astfel era lucrul când mă dusei în scorbora damelor străine. Aici veniră și bărbații.

Ai văzut, mă întrebă Catargi-Iane, cum acești neomeniți au călcat legile ospitalității ! Iată însă pedeapsa lor ! mai adaogă el, arătându-mi cele două cadavre ce zăceau pe pământ. Căpitanul dete ordin să ridice cadavrele și să aresteze pe ceilalți patru criminali.

Aceștia sunt cei mai lași din ceata mea, zise căpitanul și nu mă prinde mirarea că s'au purtat astfel. Să știți de la mine, că acela ce mânue sabia și 'nfruntă moartea

cu bărbăție, în mijlocul luptelor, nu calcă nici odată legile ospitalității, nu înșală nici odată amicia, nu corupe soția sau fiica amicului său; numai cel laș și mic la suflet ce tremură sub arme, înaintea morții, face asemenea crime. Cu toată teroarea acestei scene eu mă dusei în patul meu, să visez la frumoasa Violetă.

A doua zi când mă trezii și eșii afară, cel dintâi lucru ce văzui, fu șase tâlhari spânzurați de ramurile unui platou.

Ziua aceasta fuse tristă. Englezii așteptau răspunsul bancherului și răspunsul nu sosea încă și termenul se sfârșea. Catargi-lane era nestrămutat în hotărârile sale.

Ce vei face, întrebai pe căpitan, dacă până diseară, nu vor sosi banii?

Le voi da respect până mâine, supunând, că omul meu a întârziat dar dacă nici mâine nu va sosi, hotărârea mea se va împlini.

Această zi, noaptea și dimineața fură amare pentru Englezi.

A doua zi damele mă puseră mijlacitor, ca să se prelungească termenul. Însă nu isbutii nimic.

Căpitanul ședea cu orologiul în mână, așteptând amiaza, preparase toate pentru execuția sentinței sale.

Veni un moment când damele căzură la

picioarele lui Catargi-Iane. Soția și fiica uniră rugăciunile lor cu ale acestor nefericiți. Nimica nu mișca inima crudului căpitan.

Mai rămăsese un pătrar de oră. Lucrurile luară o față și mai întunecată, când trimesul apăru în peșteră aducând banii ceruți dela bancher.

Căpitanul îi luă, îi numără și aflându-i toți, dăte ordin la doi oameni să însoțească pe călători până îi vor scoate la drum și să li se dea caii și bagajele lor. Servitorii ce avuseseră, scăpaseră la întâia întâlnire

Acestea se făcură. Străinii salutară pe suveranul peșterei și plecară. Eu rămăsei încă acolo.

Cu toate, astea sănătatea copiilor era bună ceia ce mă consola și mă făcea să crez că o să scap în curând, pe d'altă parte, văzând că zilele trec, începuse să-mi pară rău; Violeta mă interesa acum cum se cade. Serile le petreceam împreună vorbind cu căpitanul despre nedreptatea oamenilor sau ascultând vocea îngerească a Violetei.

„Intr'o dimineață, Catargi-Iane, îmi zise; copii sunt sănătoși și tu ești liber; pleacă.

Plecai cu părere de rău. Când îmi luai ziua bună dela Violeta, ea deveni palidă și mi răspunse cu vocea întreruptă, o la-

cramă lucea în ochii săi; dar nu crez să fi fost insuflată de sentimentul ce'n vanitatea mea, ași fi dorit să aibă, ei poate gândind că ea rămâne încă închisă în peștera sa.

În scurt plecai și mă consolai cu speranța să mă întorc într'o zi cu soldați, să prinz pe tâlhari și să le iau frumoasa Captivă.

Astfel fuse istoria doctorului.

Ne aflam într'un sat, într'o cafenea; necurătenia cu fii săi, puricii, nu ne lăsau să dormim, trecurăm noaptea istorisind fel de fel de lucruri. Astfel, întrebai pe doctor, Violeta luase locul Luizei? Nu, zise el. Trebuie să știe că amorul ce simte omul pentru o femeie este în proporție totdeauna cu suma plăcerilor sau a suferințelor ce obiectul iubit l-a făcut să guste; afară de această este și vârsta și întâitarea; pentru toate aceste condiții nu era comparație putincioasă, pe Violeta o cunoscui câteva zile.

Dar chiar acel mic sentiment cum se stinsese?

Cum? ca un vis; peste câteva zile după plecarea mea dela peșteră, nu mă mai gândeam la greacă. Pentru Luiza însuși nu mai simt amor, dacă m'ai întreba ce regret mai mult din acel timp, vârsta, suvenirile, sau pe Luiza, mi-ar fi greu să'ți

răspunz. Suvenirea ei îmi face tot atâta plăcere ca locul nașterii, ca spițerii cei doi ce-mi fură martori la duel și dacă ar fi mijloc a desparte suvenirea Luizei de aceia a epocii și a locului, poate nici nu mi-ar mai veni Luiza prin spirit. Ochii ce nu se văd se uită, zice proverbul și este adevărat.

Dar să lăsăm ideile doctorului asupra amorului, ca să venim la o întâmplare demnă de a se spune: bătaia ce avurăm cu tâlharii într'o pădure.

Două ore aproape de Șumla este o dumbravă, în sânul acestei dumbrave se află o cârciumă, unde se odihnesc călătorii. În ziua când ajunserăm în Șumla, cădea neaua și sufla crivățul. Acest vițor, ne ajunse în dumbrava despre care vorbii. Când trecurăm pe lângă cârciuma din dumbravă, vizitiul nostru opri și ne zise că aici putem să gustăm ceva. Ne eși înainte un turc înarmat, bucuria ce simți acesta văzându-ne și care bucurie, o exprimă fără voia lui, printr'un surâs sinistru, nu ne plăcu și ne dete de gândit. Cu toate acestea ne coborârăm și intrarăm în cârciumă. Aici găsirăm pe cârciumar, un bulgar, ce ne primi cu răceală, ca și când ne-ar fi zis: „ce soartă rea vă aduce aici!“

Noi comandarăm cârciumarului să aprinză

focul, să ne facă o cafea. El prepară uneltele sale. Doctorul se duse la locul unde ferbea cafeaua și scoțând o bucată de pâne, o cresta și voia să o prăjească. El întoarse spatele spre ușe, în dreapta lui era patul, pe marginea patului ședeam eu, rezemat cu fruntea pe sabie și având pe doctor aproape de mine.

Intr'acel moment, se deschise ușa și intră un turc armat. Evreul ce sta în picioare, deveni palid și începu să tremure. Tâlharul se apropie de pat, puse o mână pe umărul meu și alta pe spatele doctorului, își ia reazem pe umerii noștri astfel și cu picioarele sare în pat. Această manieră d'a se urca, mi se păru mai mult decât barbară.

„D-ta care știi limba turcă, zisei amicului meu, spune acestui om că nu-mi place chipul cu care s'a urcat în pat“.

«Ce fel! răspunse doctorul, el a pus mâna pe umărul meu? eu credeam că ești d-ta, eram întors cu spatele“.

Apoi adresându-se către tâlhar ce c'un surâs desprețuitor aștepta să ne supărăm, îi făcu câteva muștrări. Turcul răspunse prin înjurături și sfârși punând mâna pe pistol: trase această armă și o descărcă asupra doctorului. Din fericire glonțul trecu pe delături. Turcul puse mâna pe celalt pistol...

hg. 163

Evreul nostru intrase supat. Doctorul se înfurie ca o fiară sălbatică pe care a rănit-o un vânător stângaci, acest om avea o talie de uriaș și o putere de taur. Se repezi asupra tâlharului până ce acesta din urmă nu apucase să tragă cel de al doilea pistol; îl luă în brațe, îl smuci, îl frământă într'un minut îi schimbă forma ca să zică așa; hoțul era un ghem, un pui de găină cu capul sub aripi. Cu brâul hangiului bulgar, îl legă fedeleș și trânti jos pe pământ unde căzu ca un pachet.

Intr'acest timp doi alți tâlhari veniseră la ușă și căutau să intre, ușa era crăpată. Eu trăsei sabia și mă pusei la ușe, hotărâi a lovi pe cel dintâi ce ar cuteza a deschide ușa, aceasta ținu doi oameni în respect. Imi trebuiau pistoalele, dar le dasem să le ție vizitiul turc. Zării printre ușe pe vizitiu, îi cer pistoalele, dar acesta nu voește să mi le dea și fuge. Atunci unul din tâlhari d'afară, văzând că vizitiul ține cu dânșii, cercă să 'mpingă ușa; dar se înturnă repede căci îl lovi cu sabia peste cap, sângele curse și roși neaua de afară.

Tot d'odată auzirăm afară o larmă mare. Vreo cincisprezece bulgari, călări și armați ce umblau astfel de frica tâlharilor, sosiră aici. Mirarea lor fuse foarte mare, văzând că doi străini c'o singură sabie, jumătate

ruginită, ținură în respect pe tâlhari, ba încă pe unul îl legară și pe altul îl ră-niră. Ei intrară în casă.

Atunci Evreul eși de supat și uitând re-pede umilita poziție ce avusese până a-tunci își luă an aer de erou și începu să dea cu piciorul în turcul cel legat. Doctorul, indignat de lașitatea dragomanului, îl împinse zicându-i că nu este nici gene-ros, nici necesar să bată un om care nu mai poate să se apere.

Hangiul ne zise să plecăm, fiindcă poate să sosească ceata cea mare a tâlharilor ce se compune de douăzeci oameni. Ne mai zise că sunt trei zile de când acești făcă-tori de rele uciseră un bulgar, la capul pădurei, că o zi înainte prădaseră, bātu-seră și răniseră doi neguțători în cărciuma lui; că lui însuși îi prăda tot și-i ame-nință viața. Că de vom ajunge la Șumla să spunem poliției să trimeată oameni ar-mați ca să prinză pe tâlhari.

Ne urcarăm în trăsură, bulgarii însă în-călicară. Dar abia făcurăm douăzeci de pași și auzirăm detunătura unui pistol, glonțul trecu prin învelitoarea trăsurei, un tâlhar trăsese cu pistolul de după cărciumă. Spaima ce încercă Evreul, ne făcu să ui-tăm scena cu tâlharii. Când fuserăm de-parte de cărciumă și'n siguranță, drago-manul respiră mai liniștit și începu să

sudue pe tâlhari ce erau poate o jumătate poștă departe de noi, întocmai ca câinele ce fuge, întâlnindu-te pe cale și latră numai după ce scapă în curtea stăpânului său.

Nimica nu mă supărase mai mult ca refuzul vizitiului a-mi da pistoalele când i le-am fost cerut. Fapta lui era în adevăr o trădare, astfel ajunserăm la Șumla, ne plânserăm caimacamului și vizitiul fu arestat.

Șumla este așezată într'o poziție încântătoare, dealurile ce o înconjură formează o cetate naturală. Este una din cele mai tari poziții militare ale Turciei. Populația ei se compune în mare parte din bulgari, ceilalți sunt Turci și Evrei.

Noi trăseserăm la un han turec. Ni se dete o cameră ce-i lipsea chiar mobila obișnuită într'aceaste camere rogojina. Aspectul camerei era trist, prin tavan vedeam cerul ca printr'un ciur, sub picioarele noastre, priveam, printre niște mici spărturi, pe trecători. Dar camera avea o sobă de cărămidă și aceasta era o comoară pentru noi. Aici șezuse medicul lui Koșut în timpul când emigranții maghiari fură ținuți aici. Cumpărarăm multe rogojini și le așternurăm pe jos ca să astupăm comunicațiunea cu aerul de afară. Un servitor al hanului făcu focul în sobă, casa se umplu

de fum, dar doctorul ceru pământ cleios și lipi singur soba, în scurt ne făcurăm o cameră bine încălzită deși nu era elegantă. Aici trecurăm zece zile ce mi se părură zece ani. Doctorul meu însă știa multe istorii, avusese multe întâmplări și mi le spunea cu multă plăcere și talent. Nu mai este îndoială că noi treceam aici serile istorisind și bând ceai.

În seara dintâi, îmi spuse o întâmplare curioasă pe care o comunic citorilor mei.

„Aveam un amic medic, un om tânăr încă și frumos, cu maniere plăcute. Acesta era doctorul casei unui efendi din Constantinopol. Într'o zi căzu bolnav, boala lui ținu mai multe zile, în timpul acesta amicul meu îmi scrise să mă duc la efendi la care el se ducea în calitate de doctor când era sănătos. Mă dusei. Efendi mă primi cu mare amabilitate și mi zise: „nevasta mea este bolnavă, ai bunătatea de vezi ce are». Un enuc sau cum zic ei un hadân, mă duse în apartamentul bolnavei. La ușa camerei unde se afla cadâna, mă întâmpinată mai multe femei învelite pe față, erau neapărat sclavele ei.

Una din ele mă introduse înăuntru. Pe o sofa era cadâna culcată și învelită la față. „Vezi și spune-mi ce are?“ zise introducătoarea mea.

Ca să ți spui ce are, este trebuință să'i

văz fața. Aceasta nu se poate. Tot ce poți a face, este să o apuci de mână.

Aceasta nu este destul, fața este de mare trebuință a se vedea.

Nu avem ordin de la domnul nostru pentru aceasia.

Eu plecai și mă dusei la selamlâc, sau apartamentul bărbatului.

Acesta cum mă văzu, mă întrebă ce are femeia sa.

Pentru răspuns, scosei ceasornicul acoperit cu două tasuri și arătându-i-l, îl întrebai să-mi spue câte ore sunt.

Nu poci să văz, căci este închis ceasornicul d-le și prin urmare nu pot să-ți spui câte ore sunt.

Nici eu nu pot să-ți spun ce boală are d-na dumitale, căci fața sa e te acoperită.

Efendi surâse.

Noi medicii avem trebuință de a cerceta pulsul bolnavilor, dar fața ne este de multe ori mai trebuincioasă decât pulsul; multe boale și mai ales tifosul se citește pe față, gastrita pe limbă.

Înțeleg aceasta, îmi zise el, nu te mira dacă oamenii mei au făcut altfel, datinele și ignoranța îi dominează.

Atunci chemă pe un enuc și-i vorbește încet.

Enucul îmi făcu semn să mă iau după dânsul, lucru ce făcui numai decât,

Sclava ce mă introdusese, mă primi la uşă ca mai nainte. Enecul îi spusese ordinul domnului său c'un aer misterios.

Vino, îmi zise ea.

Astă-dată sclava luă voalul după faţa bolnavei. N'ai văzut încă o frumuseţe orientală în toată perfecţia sa ? ună din acele femei ce are cele treizeci de calităţi ce stau scrise pe periţii haremurilor turceşti ? Nu-ţi voiu vorbi decât de acest cap minunat. Un cap nici mare, nici mic, un păr castaniu întunecat, cu fire subţiri şi dulci ca mătasea cea mai fină, acoperirea capul ei şi râura cu voluptate ninsoarea gâtului. O frunte potrivită şi o faţă fină şi albă ca marmora. Două sprâncene subţiri, arcuite, dar cu peri răsăriţi, deşi terminau josul frunţii ; genele-i erau lungi şi ncreţite ; ochii negri, tăiaţi ca nişte migdale, erau locaşul unde se 'ngâna flacăările voluptăţilor celor mai dulci, cu o rouă de la crimi ce părea necontenit ca să 'ndulcească flacărea care-i încingea. Gura mică ; buzele rumene ca sângele se 'ngâneau cu estrema albeţe pe care plutea această rumeneală. Dinţii albi, mici şi deşi. Toate trăsurile într'o minunată proporţie şi mai pre sus de toate o expresie ce lua viaţa tot d'odată din dulceaţă şi un ce plăcut.

Astfel era această damă, căldura frigu-

rilor, vărsase în fața sa o rumeneală în-cântătoare.

Ea, văzându-mă, surăse și-mi întinse mâna, apoi c'o voce tremurătoare îmi zise :

Să nu te superi, doctore că nu te-a lăsat să-mi vezi fața ! astfel sunt datinele noastre, de multe ori oamenii sunt nevoiți să închine voința lor datinelor.

Ai dreptate, doamnă... și pentru aceasta nu m'am supărat nici de cum.

Ori cum ar fi, ai voit să mă vezi, iată-mă ; greșeala este reparată, mă tem însă că fața mea nu va răspunde așteptărilor dumitale.

Din potrivă, doamnă... nu citesc într'însa nimica ce nu promite cele mai frumoase lucruri. La aceste vorbe toată fața ei se acoperi de un văl de purpură pe care plutea surâsul cel mai dulce.

Cadâna avea friguri intermitente.

Ii cerui mâna să-i cercetez pulsul. A-tinsei mâna cea mai frumoasă și mai albă legată de brațul cel mai perfect.

Sclava întinse voalul pe fața bolnavei. Eu eșii. Ți-am spus toate acestea ca să-ți dau o idee, de și foarte slabă, despre această femeie ce este eroina istoriei ce am a'ți spune,

Ea se făcuse sănătoasă. Doctorul amicul meu, încă era sănătos și urma vizi-

tele sale într'această casă. Dar să zic lucrul mai curând. Doctorul meu iubea pe cadână și era iubit. El văzuse de mai multe ori această frumoasă ființă și cu cât o vedea, cu atât entuziasmul său se mărea pentru dânsa, nu știu, pe la început care erau sentimentele cadânei pentru el ; dar știu că biata femeie era de multe ori bolnavă și doctorul venea să o vază de câte ori se bolnăvea. Femeia ce se plânge că suferă și se bolnăvește în toate zilele de migrenă și alte mici dureri este amoroasă și geloasă. Ași consilia pe bărbat în asemenea caz să nu se turbure în nimic.

Intr'o zi amicul meu medic îmi declară că o iubește cu patimă, ceea ce mă incredință că amorul lor era încă platonice. Căci trebuie să știi că posesia celei care iubești este mormântul amorului, la cei mai mulți oameni : lucru cu totul împotriva la cele mai multe femei, și asta se înțelege lesne de vom considera că condițiile femeiei în Societate sunt altele de cât ale omului : pudoarea încă o face să ție la acele ce a făcut-o să cază. Doctorul meu îmi spuse dar că o iubește cu patimă și este iubit. Iată tot ce-mi spune.

Intr'una din zile aflai că amicul meu înamorat, se făcuse nevăzut, mai târziu știui că este exilat departe de Constantinopol.

Iată ce se 'ntâmplase.

Această damă dase doctorului un inel de briliant de preț mare, fără știrea bărbatului său. Acest din urmă o întrebă într-o zi ce a făcut inelul. Ea răspunse că l'a pierdut. Soțul său dete de știre la poliție să se caute urma lucrului pierdut. Trebuie să mărturisesc că amicul meu era de acea școală ce desonorează tinerimea din zilele noastre, adică din acei ce-și fac o mare laudă a spune la lume intrigile lor cu femei.

După mine nu cred să fie nimica mai laș și mai degradat ca acest fel de famfaroni. Ei profită de credulitatea mulțimei, ca să-și mulțumească înjosita lor vanitate și nu se gândesc că indiscreția poate să veștejească onoarea unei femei, căci ei nu au onoare, prin urmare nu pot să respecte pe a celorlalți. Fapta lor este cu atât mai lașe, că sunt siguri că lovesc în niște ființe care nu pot să se apere, un suflet nobil, generos, delicat, nu numai ar păstra secretul unei femei, dar încă ar trebui să fie recunoscător și să respecte o ființă ce sacrifică tot ca să-i aducă lui o mulțumire, dar aceste suflete sunt rare.

Îți voi spune că sunt lași care se duc și mai departe, cari se laudă cu posesia cutării și cutării femei, și pe care ei au văzut-o abia, i-au vorbit abia, sau pe care fe-

meia i-a împins cu indignare sau nu i-a văzut nici odată. Să-i auzi vorbind de femei, ai crede că nu a scăpat una care să nu se fi închinat înaintea meritelor lor, și că nu mai este femeie virtuoasă. Ei susțin, caută să dovedească, jură, astfel de oameni ar trebui lepădați cu totul din societate. Eu îi socotesc ca pe punezii ce chiar să-i fărămi îți aduc desgust.

Amicul meu era oare cum din categoria acestei tinerimi înjosite, în privința femeilor, cine îl întreba de unde avea acel prețios inel, răspundea c'un surâs ce ascundea un mister, de la cutare damă. Stirea se duse până la oamenii poliției ce căutau inelul, poliția se urcă într'o zi la dânsul și găsind inelul, îl acuză că este de furat. Amicul meu, ca să scape de o așa urâtă bănuială, avu lașitatea de a mărturisi că inelul i l'a dat chiar stăpâna care era amanta lui și că pentru acest din urmă cuvânt, ea tăgăduște. Poliția luă inelul, bărbatul află secretul soției sale și în furia sa, hotărî să o pearză.

Turcul nostru se duse seara în apartamentul soției. Ea nu știa nimica despre cele ce se întâmplase.

«Inelul tău, îi zise el, l'ai dăruit aman-
tului tău... cutare...» femeia deveni palidă.
Protestă. Bărbatul îi spuse că însuși a-

mantul ei declarase la poliție și scoase inelul pe care îl arătă.

«O cel mai mizerabil dintre oameni ! strigă ea. Ei bine ! așa este, acest laș ghiaur este amantul meu, de și nu i-am sacrificat onoarea mea. Ucidemă, singură eu voi să mor acuma.»

Camera în care se petrecea această scenă da pe Bosfor, ferestrele deschise. Lumina stelelor ce se scaldă într'această apă limpede și amară, unită cu lumina candelelor ce aprind Turcii în Ramazan pe vase și pe minarete, chezășuiau seninătatea nopții afară și făceau să se vază apele Bosforului cu aceiași exactitate cu care le văd ochii în timpul crepusculului în năuntru camera era luminată de mai multe candelă. După această declarație a femeii Turcul se înfurie, trase cuțitul să o pătrunză ; dar cuțitul îi pică din mână, când voi să lovească.

Ti-am descris frumusețile rare ale acestei femei cu expresii mult mai slabe de cât meritele ei cele adevărate. Aceste frumuseți sub impresia disperării ei, trebuie neapărat să-i fi dat o expresie ce aveau zeițele lui Omer, în necazul amorului lor trădat, în momentul când cuțitul căzu din mâna celui ce voia să o lovească.

Dar femeia care poate nici nu văzuse fierul ridicându-se, nici căzând, în mânia

sa, crezând că viața de acum înainte pentru dânsa are să fie mai crudă de cât moartea, se repede spre fereastră, de unde se aruncă în undele Bosforului.

Bărbatul disperat chiemă servitorii.

Jumătate starea mea, celui ce o va scăpa din apă!... și în amețea lui, el însuși sare după dânsa. Douăzeci de oameni îl urmară într'această întreprindere periculoasă; unul din oamenii săi, o culese din fundul apei, ea trăia încă, dar cu viața pe jumătate. Cel dintâi medic ce chemă să o deștepte fui eu însumi.

Era de o mie de ori mai frumoasă de cât mi se păruse la întâia vedere. Soțul său îngenuchiat lângă patul ei, îi luase o mână și o uda cu lacrimi. O deșteptăram.

A doua zi amicul meu și amantul ei, primi ordin să plece în exil. În momentul când vasul cu vapor pe care se afla doctorul căută să plece, un Turc se urcă pe vas, găsi pe doctorul amant și îi dete o scrisoare și un cuțit.

Pe scrisoare zicea: „Dacă mai ai o singură scânteie de inimă, iată cu ce să te ucizi.“

Acest dar venea de la amanta lui.

Dar amantul surăse și zise.

„Inima este o dobitocie.“

Astfel îmi istorisi doctorul.

Mai târziu pe malul Bosforului, văzui această eroină, al cărui nume îmi rămăsese în memorie. Fața sa era acoperită c'un voal subțire. Cochetăria sa lăsase voalul să fluture în voia vântului indiscret. Astfel putui să o văd un minut fără voal. Mărturisesc că n'am văzut femeie mai frumoasă. Către acestea se zice în Constantinopol, că prima frumusețe a orientului este această damă.

Zilele ce șezurăm în Șumla mi se păruseră lungi ca anii, cu toate acestea trecură. Tocmirăm o căruță și într'o dimineață plecarăm spre Varna.

Când urcarăm dealul începu să bată un crivăț rece. Din fericire vântul ne bătea în spate și trăsura noastră fiind acoperită cu pânză deasupra și fundul, nu simțiam de cât o parte din asprimea lui. Căii mergeau la pas și vizitiul Turc îi ducea de căpăstru mergând pe jos. Astfel oricine poate ghici că nu mergeam cu drumul de fier. După trei ore de călătorie, vântul începu mai tare și mai rece, pe urmă începu să sufle amestecat cu fulgi de zăpadă. Vizitiul ne mai putând suferi tăeturile asprului crivăț se urcă în trăsuiă. Nu trecu mult și iată că trăsura intră cu două roate din partea mea, într'un șeaș mascat de zăpadă. Se povârni și se răsturnă, căii atinși

de oiște se speriară și începu a fugi, sărind și azvârlind din picioare.

Nu numai că eram răsturnați ba încă târâți. Ce vom deveni noi, de se va rupe trăsura? noaptea nu era depărte și timpul era mai mult de cât rău. În învălmășala și măcinarea ce ne făcu răsturnarea căruței, un pistol ce aveam la brâu, fiind foarte slab în arcuri, se descărcă singur, din fericire glontul eși prin fundul căruței fără să lovească nici pe doctor nici pe mine. Doctorul scoase un cuțitaș și tăie pânza ce acoperea fundul trăsuri. Noi eșirăm pe brânci, prin această spărtură. Căii neputând scoate căruța răsturnată din șanț, stătuseră singuri, vizitiul plângea trântit în nea. Dându-ne jos, puserăm toți mâna și ridicarăm căruța pe picioare cu mare greutate. Vântul era atât de înghețat, cât nu-mi mai simțeam mâinile, numai că le expusesem câteva minute în curgerea lui. Nu se stricase nimic la trăsura. După o oră puturăm urma călătorii.

Către seară, găsirăm în cale o femeie Turcă, căzută jos. Această nefericită ființă nu era în stare nici să vorbească nici să se misce. Plecose, până a nu începe viscolul, de la soțul ei să se ducă în alt sat în vecinătate. Vântul o surprise pe cale. Ea merse neconținut, mâinile îi îngheța-

seră, apoi picioarele, cade jos încetul cu încetul, pierde facultatea de a se mișca.

De cum o văzurăm înaintea noastră, alergarăm într'acolo. Văzându-ne, voia să vorbească, dar buzele îi erau amorțite. Era tânără încă și curățică.

Ziserăm vizitiului să o puie în trăsură și să o ducem la cel dintâi sat. Vizitiul se împotrivi, zicând că n'are în gând, din pricina întârzierii ce ar face, să înopteze și să se espue el și caii lui la perzare. În deșert îi spuserăm că era o datorie sfântă, fiindcă această femeie era de religia lui Mahomet, că altfel făcând, femeia piere, alergarăm chiar la amenințări, nu reușirăm. Ne mai remânea un mijloc, să-i dăm o sumă de bani ca să facă el Turc pentru o femeie din neamul lor un mic sacrificiu, ca să o scape. Ii propuserăm cincizeci lei, Banii avură mai multă înrâurire asupra lui decât toate cuvintele morale ce-i puseserăm înaintea, precum se întâmplă totdeauna cu sufletele căzute sau barbare.

Hotărî dar să o pue în trăsură.

Puserăm mâna câte trei și ridicarăm acest corp jumătate înghețat, apoi îl depuserăm în trăsură. În timpul acesta fața ei se desvălise. Turcul puse mâna repede să o învelească zicându-ne: „Voi nu trebuie să vă uitați la fața ei.“

Noi o acoperirăm cu o blană lată și hotărârăm să mergem pe jos până la sat învelindu-ne bine. Eram numai eu și doctorul, căci pe evreul dragoman îl lăsaserăm la Șumla sau mai bine el nu voise să vie cu noi, căci era Simbătă în acea zi. După o oră de mers ajunserăm la un sat turc, abia intrarăm în sat și știrea că aducem o femeie musulmană degerată, se împărți la toți locuitorii, bărbatul ei veni cel dintâi să o vadă, femeia nu putea să vorbească; o dete jos și câțiva de ai lor se însărcinară să o ducă acasă. Pentru aceasta mulțumirile Turcilor în fața noastră venea din toate părțile. O cadână bătrână strigă: „Păcat că acești oameni sunt ghiauri!”

Seara venise și noi nu mai puteam urma călătoria. Eram nevoiți să mânem într'acel sat. Chehaiaua ne duse la conac. Nu se poate vedea nimic mai mizerabil de cât camera ce avurăm aici. Dormirăm pe niște scânduri goale.

Turcii ne aduseră de mâncare, dar o cină atât de rea, încât nici nu puturăm gusta. Ne mulțumirăm cu lapte și fierse-răm ceai. Aici însă veniră mulțime de Turci să ne viziteze.

Cum merg lucrurile în celelalte împărății! ne întrebă unul din ei; o să se facă vre un resbel în țările voastre! am auzit că la franci poporul se bate cu împăratul?

La toate aceste întrebări, doctorul ce cunoștea bine limba, se însărcină să răspundă. Ei ne ținură de vorbă până către miezul nopții, apoi ne părăsiră.

De unde vine că la creștini toate lucrurile, sunt în stare de curățenie și de îndestulare și la Turci, din potrtvă, tot este în decaden-ță? întrebai pe doctor.

Lucrul este învederat; cauza acelor ce observași este că cei dintâi produc și cei din urmă consumă, fără să producă nimic.

Ideia doctorului era adevărată. Turcii muncesc atât de puțin, cât prin munca lor, nu pot produce nici strictul necesar, trebuințelor vieții. Această lenevie este cauza ce face toate nefericirile lor. Cei mai mulți scriitori ai Europei pretind că populațiunea Mahometană scade, și atribue aceasta datinei lor de poligamie. După observațiile ce am putut face în timpul călătoriei mele prin tot imperiul, m'am încredințat că părerea scriitorilor Europei întru-aceasta, nu are nici un fundament și este inspirată, mai mult de antipatia religioasă decât de cuvânt. Toți Turcii nu sunt însurați, pe urmă oamenii din popor, au numai o femeie. Cei care au mai multe femei, sunt din cei bogați și atât de puțini în comparație cu mulțimea, cât nici nu merită a

vorbi. Ce dar produce scăderea populației? Nimic alt decât avortarea nevoită.

Această datină este născută de sărăcie. În adevăr un părinte sărac, se gândește cu ce mijloace va putea hrăni o familie numeroasă; băeții încă trec, căci venind în stare de șapte ani, pot lucra câte ceva, nu este astfel și pentru fete; după datinile lor, femeile la Turci nu pot să lucreze în public. Femeile creștine lucrează prin fabrici și ateliere tot felul de lucrări; femeile musulmane nu pot face aceasta; părintele este dar nevoit să și hrănească fetele, el care abia poate să se hrănească singur, ca să nu ajungă acolo, evită nașterile.

Rugai pe doctor să mi mai spuie vre o întâmplare din viața sa din orient, dar nu avea dispoziție și nu putu a mi satisface curiozitatea.

A doua zi pornirăm înainte.

În noaptea acelei zile mânarăm la un Bulgar. Aici găsirăm o mare curățenie și toată odihna de care aveam trebuință. Doctorul se puse a mi istorisi una din cele mai curioase întâmplări ale vieții orientale.

„Inchipueșteți, zise el, că mă imbarcașem pe un vas cu vapor francez, ce pleca de la Constantinopol la Smirna. Mă imbarcai pe la 5 ore. Timpul era frumos, dădui camerierului de la locul întâi biletul meu pe

care era însemnat numărul cabinei mele' îi dădui asemenea sacul de călătorie și alte mici lucruri să le puie în cabina mea. După acestea rămăsei pe podul vaporului până ce eșirăm din port. Atunci ne chemară la masă în salonul după pod. După masă șezui când în salon, când pe pod până la miezul nopții, fără să mi vād cabina. Venindu-mi somn, mă votărâi să mă culc. Chemai pe camerier: acesta sosi, jumătate adormit; îl întrebai unde este cabina mea, el îmi deschise o cabină zicându-mi că acela era locul meu. Intru în cabină și închiz ușa după mine, în cabină era întuneric. Eu mă desbrăcai repede cu ochii jumătate închiși de somn și având în gând unde este patul meu, mă strecurai binișor în pat. Nu poți să'ți faci ideie cât de mare fuse spaima mea, simțind că patul era ocupat de a doua persoană. Un mic examen ce făcui, mă încredință că nu numai mai era unul în patul meu, ba încă o femeie. Tot deodată auzii sforăind pe o canapea în față. Nu mai era îndoială, acolo dormea bărbatul și eu împărțeam patul soției sale fără să știu nimic.

Aruncarea mea în pat deșteptase dama, care amețită de somn nu știa ce să creadă. Eu mă scol repede, mai repede de decât

ridică piciorul omul ce ar călca pe un șarpe.

Sărind, răstorn un scaun, se face sgomot, îmi strâng lucrurile și voi să fug. Dar cercând a eși, simții mâna bărbatului pe un braț al meu; mâna femeii pe celalalt braț; această din urmă credea poate că sunt bărbatul său, el că sunt amantul nevestei sale. Femeia aprinse repede lumânarea c'un chibrit. Tabloul era original. Câte trei rămaserăm înpietriți. Acest om era un principe străin; acea damă femeia sa, o femeie tânără, frumoasă, încântătoare, ce răpise pe toți pasagerii prin grațiile corpului și spiritul ei.

Ei bine! Domnule, mă 'ntrebă principele, ce însemnează aceasta?

Principesa, aducându-și aminte că era numai jumătate îmbrăcată, stinse lumânarea.

Eu spusei principelui cum se întâmplase lucrul și cât eram de supărat însu-mi pentru această întâmplare. Apoi eșii repede din cabina lor și trecui într'a mea.

A doua zi principele chemă pe camerier și-l întrebă dacă în adevăr el, introduse din greșeală, un străin în cabina lui. Camerierul își aduse aminte și mărturisi că este adevărat. Numai atunci gelosul nobil putu să se liniștească. In cursul zilei el

îmi arată o vie simpatie și din acea zi femeia sa se făcu foarte intimă cu mine.

Nici odată femeia nu'ți arată mai mult interes decât atunci când presupune că-i cunoști vreuna din slăbiciunile sale ¹⁾. Ast-fel vorbi doctorul, adormind încetinel și visând la principesa din vapor. A doua zi, pe la căderea serei ajunserăm la Devna. Aici se află câte-va case, cele mai multe ale morarilor Turci și Bulgari. Poziția Devnei este plăcută, dar clima ei în lunile de vară este ucigătoare pentru străini, din cauza lacului ce începe aproape de Devna și merge până la malul mării, la portul Varnei. Acest sătisor, în timpii vechi, era un oraș, avea o cetate și purta numele de Marcianopolis după numele unei surori a împăratului Traian.

Aici maserăm la un han, ziserăm hangiului Bulgar să ne prepare pentru cină un pilaf turcesc și un cataif dar mai mari; hangiul profită de cele din urmă vorbe ca să'și facă trebile sale, căci, prepară un pilaf de zece oca de orez și un cataif cât piatra morei de mare, ceia ce ne costă două sute lei turcești. Aceste bucate, după ce se luară după masa noastră, se puseră

---

¹⁾ Am lăsat afară povestea din Cartea muze Kilo de Herodot „Kandaule regele Spartei și Giges.“

sub nasul vizitiului, apoi al cavazilor de la mori ce veniseră acolo ; pe urmă mâncă hangiul cu ai săi, apoi ce mai rămase se servi călătorilor gratis.

O oră până la ziuă furăm vizitați de hoți, după spusa hangiului. Noi ne detărăm în sgomotul ce făceau niște oameni afară, voind să scoată ușa camerei din țâțâni. Hangiul se sculase și înaintase la ușe. Când deschiserăm ochii îl aflarăm ținând ușa cu spatele.

Cine este acolo ? strigă doctorul.

Tăcere, răspunse hangiul, au venit tâlharii..... vor să spargă ușa.

Deschidele să între, îi zisei eu. E frig afară. Da se vede, că n'ai auzit bine, urmă el, sunt tâlhari, nu sunt călători.

Tocmai pentru aceasta ; aici ei vor mai afla un soț.

Aceste vorbe înmărmuri pe hangiu care se duse și se trase într'uu colț șoptindu-și „deli adem ! omul diavolului.“

Hanul în care ne aflam era de piatră, ușa destul de tare, cei ce cletina ușa văzând că nu poate să o deschiză, se duseră.

A doua zi ne scularăm și darăm ordin să înhame caii.

Când vorbirăm a plăti, ne luă bani numai pentru pilaf și pentru cataif, pentru celelalte nu voi să ia nimic. Adevărul era că cele dintâi plăteau pe celelalte cheltu-

eli. Cu toate acestea, aflarăm că hanul în care eram noi, era făcut de un Turc și că aceasta, murind, lăsase o sumă de bani anuală hanului pentru ținerea lui în bună stare, ca să dea ospitalitate călătorilor de ori ce religie, gratis. Acest fel de hanuri se află în mai multe sate din provinciile Turciei.

Nu departe de acest din urmă oraș s'a întâmplat celebra bătălie de la anul 1444 între Turci și creștini; la această bătălie s'a aflat și domnul țării Românești cu zece mii de Români.

Cardinalul Iulian, atâta a muncit pe regele Vladislav I până l'a adus să rupă pacea cu Amurat II; cuvintele ce da pentru aceasta erau că nu se cuvenise să încieie pace fără știrea papei și că întâmplându-se astfel, creștini n'au tras nici un folos din pace. Regele Vladislav a plecat dar cu oștiri și a trecut Dunărea, de aici și a așezat trupa la Nicopoli. Principele Valahiei Vladislav Dracula¹⁾, zice Bonifinie, a mers în tabăra regelui. Tot acest scriitor laudă virtuțile domnului Român, zicând: „era un bărbat drept și mintos, care, la ori ce bătae a fost cel mai tare și cel mai viteaz povățuitor, pentru că, cu puține oști, dar cu mai mare inimă și înțelepciune și cu prea mare virtute a oștenilor săi, peste speranța tuturor, fără vre-un ajutor străin, îndelung a ținut resbel cu Turcii, care resbel, toți creștinii uniți, d'abia l'ar fi ținut; însă cu resbelele sale, cât mai nu rămăsese cine să lucreze pământul.“

Dracula odată, în tabăra creștină și în consiliul generalilor; se strădui în tot chipul să a-

1) Vlad Dracul.

rate regelui că nu va putea răuși, căci oastea creștinilor era puțină. „După lungile lupte și încercări ce am avut cu turcii, zicea el, am cunoscut puterea Otomană. Armata voastră e mică; la vânat când se duce Sultanul, încă are mai mulți ostași de cât aveți voi astăzi pentru o întreprindere atât de serioasă. Iarna ce vine, nu vă este priincioasă, nu puneți speranță pe Greci; Grecii sunt prea slabi ei însuși ca să poată împlini făgăduința ce vor fi dat. Genovezii și Venețienii, de și vă promite ajutor, când va sosi timpul să vi-l dea, pot încă să se schimbe; aurul turcilor strălucește mai frumos în ochii lor de cât rezultatul izbândeii voastre.

Inturnați-vă și așteptați primăvara și atunci cu oștiri mai mari începeți rezbelul.“

Unii din cei ce se aflau în consiliu luau vorbele domnului în partea rea, presupunând că vorbește astfel fiindcă are legătură cu Turcii. Intre alții Huniad era cel ce explica mai în rău înțelesul consiliului lui Dracula. Acest din urmă reuși să facă a predomni consiliurile sale înaintea regelui Dracula, văzând că nu poate deturna pe rege de la această luptă, a dat regelui ajutor patru mii de soldați Rămâni călări și când a plecat din acel loc mai dete lui Vladislav doi cai cu nespūsă iuțime, ca la întâmplare de pericol, să se folosească de dânșii.

Cromer; Foresti, Halkokondila, Palojie, Kalimah, Petru de Reve, Ioachim Kureu, Spondam și alții zic că Dracula, dase regelui la acest resbel zece mii de călări Români. Alții urcă numărul lor la douăzeci mii. Ceia ce nu se potrivește cu vorbele lui Dracula, creștinii au întâmpinat pe Turci la Varna. Aici, lovindu-se amândouă oștile, s'au tăiat foarte rău. La început creștinii păreau învingători; Români au pătruns până la

corturile Turcilor pe care le au prădat; Huniad așezase oștile într'un fel care îi chezașua victoria. Dar tânărul rege strică tot lucrul, căci, nu șezu în locul ce-i însemnase Huniad, ci se repezi cu calul în mijlocul luptei. Amurat văzându-l veni cu repeziciune asupra lui, îl răni și un turc îi tăie capul. Capul regelui pus în vârful unei lănci, se arată creștinilor, Moartea lui Vladislav, descurajă pe creștini care se puseră pe fugă. Bătaia se întâmplă la 10 Noemvrie 1444. Regele muri în vârstă de 20 ani și 10 zile. Pe lângă dânsul pieri în bătălie floarea tinerimei Ungurești. Huniad, puindu-se în fruntea Românilor, a fugit spre Dunăre, apoi a trecut în Valachia. Sub acest raport Varna nu poate să fie indiferentă pentru Români; aceste locuri au fost udate cu sângele străbunilor noștri pe timpul când moliciunea nu îmbătrânise încă inimile Românilor și când dezbinările nu despărțise pe fii aceleiași țări în tabere inamice.

De aici la Varna este o cale de vreo trei ore. Populațiunea Varnei se urcă la 30 mii suflete. Cei mai mulți locuitori sunt Bulgari. Aici este scaunul unui mitropolit grec. Casele și stradele sunt în stare mai bună decât cele din Rușciuc: călătorii află aici ospătării, de și nu sunt ceva deosebit. Portul Varnei este periculos pentru vase cu pânză în timpuri, vânturoase. La o furtună, am fost martor când se sparseră trei vase încărcate de malurile Varnei. S'ar putea face însă un port sigur, spărgându-se brațul de nisip ce desparte

lacul Devnei de mare și săpând acest lac până la un loc.

Varna purta în vechime numele de Ordesus.

Noi traserăm la un han turc. Aici găsim camere mai curate, dar mobilate cu rogojini ca în toate hanurile din țară. Aceste camere se încălzeau asemenea cu mangale; șease zile ce trecui aici, preferai să dorm fără foc, aceasta mă scutea de două rele, de dureri de cap, cauzate de mangale și de pureci pe care frigul îi amortește.

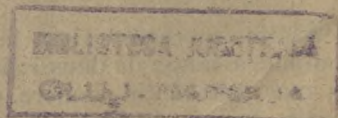
Din nefericire, șoarecii trăiesc la frig și nu aflai mijloc a scăpa de dâșșii: în noaptea întâia mă vizitară în camera mea, în număr foarte mare și dară niște chițăituri cât credeam c'ar fi o turmă de porci, mă atacară până în patul meu și 'mi roaseră cismele. A doua noapte, ca să fiu scutit în pat și să 'mi scap nasul și urechile aruncaii pe jos o lumânare de seu. Aceasta mă cruță, căci șoarecii aflând mâncarea lor, mă lăsară pe mine în pace.

Marea răspândește un fel de umezeală caldă, astfel la o apropiere d'o jumătate de oră de mare, țărmul nu mai era acoperit cu zăpadă. Aerul părea mai dulce și a patra zi, de la ajungerea noastră acolo, de

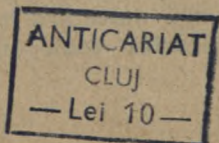
și eram în mijlocul iernei, ne plouă toată ziua.

În sfârșit veni ziua când ne imbarcăm pe un vas cu vapor și mersem la Constantinopol.

— S F Â R Ș I T —

10

A apărut în editura „**Bibliotecel
pentru Toți**“. No. 467 — 468

ALEXANDRIA

sau

Istoria lui Alexandru cel mare

MACEDON

Cartea aceasta, cea mai celebră din scrierile populare românești, a fost, timp de aproape două veacuri, cartea de predilecție a poporului românesc. Aproape nu există român știutor de carte, care să nu se fi desfătat când-va cu cetirea miraculoaselor întâmplări ale lui Alexandru Macedon.

Alexandria a apărut până acum în numeroase ediții. Toate însă păcătuiau fie prin prețul prea urcat pentru o carte destinată poporului, fie prin neîngrijirea cu care erau alcătuite.

De data asta **Alexandria** apare într-o ediție bine îngrijită în editura **Bibliotecel pentru toți** și se vinde numai cu prețul de **60 Bani**.

Comenzile să se adreseze librăriei
Leon Alcalay, București

SISTEMUL MEU

15 minute pe zi îți prelungește viața și-ți păstrează sănătatea

Un ofițer danez Müller a publicat o carte intitulată **Sistemul meu**, o carte de gimnastică de odă fără aparate care a obținut un succes extraordinar, căci combină exercițiile corporale cu cele respiratorii, cu băile de apă, aer și întreținerea pielii prin masaj.

Sistemul meu e cartea prin excelență folositoare căci dă fiecăruia mijlocul să-și întrețină sănătatea în starea cea mai înfloritoare, iar cei slabi conformându-se prescrierilor din **Sistemul meu**, pot să-și recapete toată vigoarea.

Această carte, publicată în toate limbile și răspândită în nenumărate ediții apare în românește, în minunata colecție a „Bibliotecii pentru toți”, și va fi o binefacere pentru oricine se îngrijește de sănătatea sa, — mai ales că va fi lesne de înțeles textul, fiind însoțit de nenumărate ilustrații.

Sistemul Muller triumfează acum mai pretutindeni și mai ales în Anglia.

Experiențele se fac de preferință dimineața când ieși din pat. O serie de mișcări absolut naturale pune tot trupul în activitate, produce mișcarea tuturor mușchilor și exercită o influență bine-făcătoare și energetică asupra organelor interne și a pielii.

Cititorii „Bibliotecii pentru toți” vor avea în **Sistemul meu** cel mai bun doctor al casei, căci rolul lui este să împiedice apariția vreunei boli, ceea ce e mult mai bine decât să alungi boala după ce a venit.

Prețul 60 bani.

Cererile se fac pe adresa Librăriei Editoare **LEON ALCALAY**. București.